

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ BİLİM DALI

**ANNE BABASI BOŞANMIŞ ÇOCUKLARDA ALGILANAN
ANNE BABA TUTUMLARININ AKRAN ZORBALIĞI
DAVRANIŞI İLE İLİŞKİSİ**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan:

Eylül ÜNALDI

İSTANBUL, 2017

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ BİLİM DALI

**ANNE BABASI BOŞANMIŞ ÇOCUKLARDA ALGILANAN
ANNE BABA TUTUMLARININ AKRAN ZORBALIĞI
DAVRANIŞI İLE İLİŞKİSİ**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan:

Eylül ÜNALDI

Öğrenci No:

140790128

Danışman:

Prof. Dr. Ayten ERDOĞAN

İSTANBUL, 2017

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**Anne babası boşanmış çocuklarda algılanan anne baba tutumlarının akran zorbalığı davranışı ile ilişkisi**” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmanın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.
14.07.2017

Eylül ÜNALDI

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ,
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

26/...7/...2017

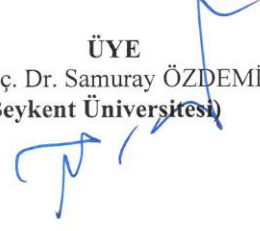
Enstitümüz *Psikoloji* Anabilim Dalı *Klinik Psikoloji* Programı yüksek lisans öğrencilerinden **140790128** numaralı **Eylül ÜNALDI'nın** "*Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim – Öğretim Yönetmeliği*"nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği "**Anne Babası Boşanmış Çocuklarda Algılanan Anne Baba Tutumlarının Akran Zorbalığı Davranışı ile İlişkisi**" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 18.07.2017 tarih ve 2017/27 sayılı toplantısında seçilen ve Taksim Yerleşkesinde toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, ilgili yönetmeliğin (c) bendi gereğince (4.) dakika süre ile aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında *oyçokluğu/çybirliği* ile **Kabul/Red veya Düzeltme** kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 4 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

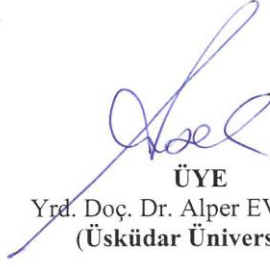
DANIŞMAN
Prof. Dr. Ayten ERDOĞAN
(Beykent Üniversitesi)

ÜYE
Yrd. Doç. Dr. Samuray ÖZDEMİR
(Beykent Üniversitesi)

ÜYE
Yrd. Doç. Dr. Alper EVRENSEL
(Üsküdar Üniversitesi)

TEŞEKKÜR METNİ

Yüksek lisans eğitimim ve araştırma sürecim boyunca yardımlarını, desteğini, sabrını benden esirgemeyen tüm hocalarıma ve değerli danışmanım Prof. Dr. Ayten Erdoğan'a çok teşekkür ederim.

Tüm hayatım boyunca bana her zaman güvenen, sevgisini ve desteğini benden hiçbir zaman esirgemeyen, tüm adımlarımda ve kararlarımda her zaman arkamda duran ve ellerini üzerimden hiç çekmeyen sevgili annem Yelda Özeyranoğlu ve babam Sertaç Özeyranoğlu'na, tüm güzel dilekleriyle ve desteğiyle yanımda olan tüm aileme ve bu süreçte her zaman yanımda hissettiğim ve bana verdiği tüm öğüt ve bilgiler ışığında ilerlediğim rahmetli dedem Tunga Ocakçioğlu'na sonsuz teşekkür ederim.

Hayatıma anlam katan, attığım her adımda yanımda olan, eğitim sürecim boyunca yaşadığım tüm zorluklara karşı tüm sabrıyla hayatımı kolaylaştıran sevgili eşim Adnan Ünaldı'ya sonsuz teşekkür ederim.

Hem eğitim hem de sosyal hayatımda bana destek olan, güç veren ve yanımda olmaktan hiç vazgeçmeyen tüm arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Adı ve Soyadı : Eylül ÜNALDI
Danışmanı : Prof. Dr. Ayten ERDOĞAN
Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans, 2017
Alanı : Klinik Psikoloji
Anahtar Kelimeler : Boşanma, Anne Baba Tutumları, Akran Zorbalığı

ÖZ

ANNE BABASI BOŞANMIŞ ÇOCUKLARDA ALGILANAN ANNE BABA TUTUMLARININ AKRAN ZORBALIĞI DAVRANIŞI İLE İLİŞKİSİ

Son zamanlarda yapılan araştırmalar doğrultusunda okullarda yaşanan şiddet, saldırganlık ve zorbalık olaylarında artış olduğu görülmektedir. Okullarda saldırganlık ve zorbalık davranışlarına maruz kalmak çocuklarda fiziksel ve psikolojik gelişimi engelleyebilmektedir. Çocukların sergiledikleri olumsuz davranışlar için literatür çalışmalarına bakıldığında en çok karşımıza çıkan faktörlerden bir tanesinin ebeveyn tutumları olduğunu görmekteyiz. Bu çalışmada anne babası boşanmış çocukların algıladıkları anne baba tutumlarının çocukların akran zorbalığı davranışları ile ilişkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma İstanbul ilinde 13-14 yaşındaki ortaokul 7. ve 8. Sınıfa devam eden ebeveynleri boşanmış 50 katılımcı ile 13-14 yaşındaki ortaokul 7. ve 8. Sınıfa devam eden ebeveynleri birlikte olan 60 katılımcı ile yapılmıştır. Katılımcılara Kişisel Bilgi Formu, Ana-Baba Tutumları Ölçeği ve Ergen Akran Zorbalığı Ölçeği uygulanmıştır.

Name and Surname : Eylül ÜNALDI
Supervisor : Prof. Dr. Ayten ERDOĞAN
Degree and Date : Master, 2017
Major : Clinical Psychology
Key Words : Divorce, Parents Attitudes, Peer victimisation

ABSTRACT

THE RELATION BETWEEN THE ATTITUDE OF THE DIVORCED PARENTS PERCEIVED BY THE CHILD AND THE PEER VICTIMIZATION

According to recent researches; we can observe the rising violence, aggression and high-handedness occurrences at the schools. These all situations can prevent children's physical and psychological development. When we look at the literature researches of their misbehavior, we see the parent attitude issue is one of the popular factor. In this case, the main idea is the relationship between peer victimisation and what the children get from their divorced parent's behaves. This research had applied between the children on divorced parent's thirteen-fourteen years old 7th - 8th grader 50 participants and the children on not-divorced parent's thirteen-fourteen years old 7th - 8th grader 60 participants in İstanbul. Personal information form , the scale of parents attitudes and the scale of teenager peer victimisation have given to the participants.

İÇİNDEKİLER

ÖZ	i
ABSTRACT	ii
TABLolar LİSTESİ	vi
GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Amacı	4
1.2. Problem	4
1.2.1. Alt Problem	5
1.3. Hipotez	5
1.4. Sayıtlar	5
1.5. Sınırlılıklar	6
1.6. Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi	6

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

1.1. Anne Baba Tutumları	7
1.1.1. Anne Baba Tutumlarıyla İlgili Modeller	8
1.1.1.1. Psikodinamik Model	8
1.1.1.2. Davranışçı Model	9
1.1.1.3. Baumrind'in Sınıflandırması	9
1.1.1.4. Martin ve Maccoby'nin Modeli	10
1.1.2. Anne Baba Tutumlarının Kuramsal Çerçeve Sınıflandırılması	11
1.1.2.1. Demokratik Anne Baba Tutumu	11
1.1.2.2. Koruyucu Anne Baba Tutumu	11
1.1.2.3. Otoriter Anne Baba Tutumu	12
1.1.2.4. Aşırı Hoşgörülü Anne Baba Tutumu	12
1.1.2.5. İlgisiz Anne Baba Tutumu	13
1.1.2.6. Tutarsız Anne Baba Tutumu	13
1.1.3. Anne Baba Tutumu İle İlgili Yapılan Araştırmalar	14
1.2. Boşanmış Ebeveynler ve Çocuklar	14
1.3. Akran Zorbalığı	17
1.3.1. Zorba	18

1.3.2. Kurban	18
1.3.3. Zorba-Kurban	18
1.3.4. Nötr	18
1.4. Ebeveyn Özelliklerinin Akran Zorbalığı Davranışlarına Etkisi	18
1.5. Zorbaların Özellikleri	20
1.6. Kurbanların Özellikleri	21
1.7. Kurban Zorbaların Özellikleri	22
1.8. Akran Zorbalığına Maruz Kalma	22
1.9. Akran Zorbalığı ve Cinsiyet	23
1.10. Akran Zorbalığının Nedenleri	24
1.10.1 Fiziksel Zorba Davranışlar	25
1.10.2. Sözel Zorba Davranışlar	25
1.10.3. Duygusal Zorba Davranışlar	25
1.11. Akran Zorbalığı ile İlgili Yapılan Araştırmalar	26

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli	29
2.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	29
2.3. Veri Toplama Araçları	29
2.3.1. Kişisel Bilgi Formu	29
2.3.2. Ana Baba Tutumları Ölçeği	30
2.3.3. Ergen Akran Zorbalığı Ölçeği	30
2.4. Verilerin Toplanması	30
2.5. Verilerin İstatistiksel Analizi	31

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

3.1 Çocukların Demografik Değişkenlerinin Betimleyici İstatistikleri	32
3.2 Çocukların Akran Zorbalığı ve Akran Kurbanlığı Düzeylerinin Kişisel ve Demografik Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular	34

3.2.1 Çocukların Akran Zorbalığı ve Akran Kurbanlığı Envanterlerinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanların Çocukların Ebeveynlerinin Birliktelik Değişkenine Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular	34
3.2.2 Ebeveynleri Birlikte Olan Çocukların Akran Zorbalığı ve Akran Kurbanlığı Envanterlerinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanların Çocukların Kardeş Değişkenine Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular	36
3.2.3 Ebeveynleri Boşanmış Olan Çocukların Akran Zorbalığı ve Akran Kurbanlığı Envanterlerinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanların Çocukların Kardeş Değişkenine Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular	38
3.3 Çocukların Ebeveynlerinden Algıladıkları Tutum Düzeylerinin Kişisel ve Demografik Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular	40
3.3.1 Çocukların Ebeveynlerinden Algıladıkları Tutum Envanterlerinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanların Çocukların Ebeveynlerinin Birliktelik Değişkenine Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular	41
3.3.2 Ebeveynleri Birlikte Olan Çocukların Ebeveynlerinden Algıladıkları Tutum Envanterlerinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanların Çocukların Cinsiyet Değişkenine Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular	42
3.3.3 Ebeveynleri Boşanmış Olan Çocukların Ebeveynlerinden Algıladıkları Tutum Envanterlerinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanların Çocukların Cinsiyet Değişkenine Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular	43
3.4. Çocukların Akran Zorbalığı, Akran Kurbanlığı ve Ebeveynden Algılanan Anne Baba Tutumları Ölçeklerinden Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesine İlişkin Bulgular	44

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TARTIŞMA, YORUM VE ÖNERİLER

4.1. Tartışma ve Yorum	49
4.2. Öneriler	51
KAYNAKÇA	52
EKLER	59
Ek-1. Kişisel Bilgi Formu	59
Ek-2. Ana-Baba Tutumları Ölçeği	60
Ek-3. Ergen Akran Zorbalığı Ölçeği	64

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Çocukların Sosyodemografik Değişkenlere İlişkin Dağılımı (n=110)	32
Tablo 2. Çocukların Ebeveynlerinin Birliktelik Durumlarına Göre Grupların Akran Zorbalığı ve Akran Kurbanlığı Envanterlerinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanları Açısından Mann Whitney U Testi İle Karşılaştırılması	35
Tablo 3. Ebeveynleri Birlikte Olan Çocukların Kardeşlerinin Olup Olmamasına Göre Grupların Akran Zorbalığı ve Akran Kurbanlığı Envanterlerinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanları Açısından Mann Whitney U Testi İle Karşılaştırılması	37
Tablo 4. Ebeveynleri Boşanmış Olan Çocukların Kardeşlerinin Olup Olmamasına Göre Grupların Akran Zorbalığı ve Akran Kurbanlığı Envanterlerinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanları Açısından Mann Whitney U Testi İle Karşılaştırılması	39
Tablo 5. Çocukların Ebeveynlerinin Birliktelik Durumlarına Göre Grupların Ebeveynden Algılanan Tutum Envanterlerinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanları Açısından Mann Whitney U Testi İle Karşılaştırılması	41
Tablo 6. Ebeveynleri Birlikte Olan Çocukların Cinsiyetlerine Göre Grupların Ebeveynden Algılanan Tutum Envanterlerinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanları Açısından Mann Whitney U Testi İle Karşılaştırılması	42
Tablo 7. Ebeveynleri Boşanmış Olan Çocukların Cinsiyetlerine Göre Grupların Ebeveynden Algılanan Tutum Envanterlerinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanları Açısından Mann Whitney U Testi İle Karşılaştırılması	43
Tablo 8. Ebeveynleri Birlikte Olan Çocukların Akran Zorbalığı ve Akran Kurbanlığı Envanterlerinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlar İle Ebeveynlerinden Algılanan Anne Baba Tutumları Envanterinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanları Arasındaki İlişki Spearman Korelasyon Analizi İle İlişkinin İncelenmesi	44
Tablo 9. Ebeveynleri Boşanmış Olan Çocukların Akran Zorbalığı ve Akran Kurbanlığı Envanterlerinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlar İle Ebeveynlerinden Algılanan Anne Baba Tutumları Envanterinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanları Arasındaki İlişki Spearman Korelasyon Analizi İle İlişkinin İncelenmesi	45

GİRİŞ

Aile; içinde insan türünün belli bir şekilde meydana geldiği, ilk sosyalleşme sürecinin ortaya çıktığı, cinsel yakınlaşmanın belli bir şekilde düzenlendiği, bireylerin karşılıklı ilişkilerinin belirli kurallara bağlandığı, kültürel zenginliklerin nesilden nesile aktarıldığı, biyolojik, psikolojik, ekonomik ve toplumsal boyutlara sahip en temel sosyal birimdir (Kızılcılık ve Erjem 1996).

Aile anne, baba ve çocuklardan oluşan bir yapıdır. Çocuklar içinde buldukları yapının içerisinde sosyal, duygusal ve ruhsal gelişimlerini tamamlarlar. Bunun için aile bireylerinin arasındaki uyum, anlaşma önemli bir rol oynamaktadır. Ailenin huzurlu olabilmesinin en önemli şartı anne ve baba arasındaki uyum ve anlaşmaya dayanmaktadır. Çocuk için önemli olan sadece anne ve babalarıyla beraber yaşamak değil, aile içerisinde huzuru da yaşamaktır. Bu nedenle sırf çocukta oluşabilecek sorunlardan kaçmak için boşanma sürecini erteleyen ebeveynler bu süreci kendi başlarına düşünerek bir karar almaları gerektiğini unutmamak zorundadır (Öztürk, 2002).

Boşanma, eşlerin evliliklerini aldıkları karar doğrultusunda bitirmeleridir. Bu süreçte aile içerisinde duygusal etkileşimin azalmasına neden olan birçok faktör bulunmaktadır. Ebeveynlerin boşanması, duygusal etkileşimi azaltacağı gibi, çocuğun fizyolojik, psikolojik, zihinsel ve toplumsal gelişimine de olumsuz etkisi olacaktır. Duygusal etkileşim eksikliği çocuğun kişilerarası ilişkileri başta olmak üzere birçok alana olumsuz yönde etki etmektedir. Bu durum çocukların başarılı ilişkiler kuramamasına, saldırgan davranışlar sergilemesine yol açabilmektedir (Yavuzer, 1992).

Çocukların, anne babalarının ayrılmalarına vereceği tepkilerin en başında kızgınlık ve öfke gelmektedir. Verdikleri tepkiler genel olarak ayrılığa, anne ve babalarına karşıdır. Çocuklar öfke ve kızgınlıklarını her ortamda dışa vurabilmektedirler. Ev içerisinde anne ve babalarına, okulda öğretmenlerine ve arkadaşlarına karşı agresif davranışlar sergileyebilmektedirler. Çevrelerine nedensiz şekilde öfkelerini yansıtabilirler. Öfke çocuğun hayata uyum sürecinde yaşaması gereken bir duygu olmakla birlikte anne ve babalar bu durumun farkında olmadan çocuklarına öfkeyle karşılık verebilmekte ve çocuğun duygusal boşalmasına engel

olmaktadır. Bu durumda öfkesini yatıştırmanın en iyi yolu duygularını ifade etmesine izin vermektir (Öztürk, 2002).

Son zamanlarda yapılan araştırmalar doğrultusunda okullarda yaşanan şiddet, saldırganlık ve zorbalık olaylarında artış olduğu görölmektedir. Okullarda zorbalık ile ilgili ilk araştırmaları başlatan Olweus (1993)'a göre bir öğrenci bir veya birden çok öğrencinin olumsuz davranışlarına bir defadan fazla maruz kalıyorsa zorbalığa maruz kalmış ya da kurban olmuştur (akt. Pişkin, 2002). Okullarda saldırganlık ve zorbalık davranışlarına maruz kalmak çocuklarda fiziksel ve psikolojik gelişimi engelleyebilmektedir. Zorbalığa maruz kalan çocuklarda fiziksel olarak; mide ağrısı, baş ağrısı şikayetleri, uyku ve yeme ile ilgili sorunlar, konsantrasyon güçlükleri yaşadıkları belirtilmektedir. Yine zorbalığa maruz kalan çocuklarda psikolojik olarak; depresyon, sosyal kaygı, öz saygı düşüklüğu, intihar riskinde artış, travma sonrası stres bozukluğu ve saldırgan davranışlarda artış gibi bazı özellikler görölmektedir (Totan ve Yöndem, 2007). şiddete maruz kalan çocukların bilişsel ve sosyal açıdan sorun yaşadıkları bilinmekle beraber bu çocukların davranışlarında ciddi değişimler de meydana gelebilmektedir. Aynı zamanda bu çocuklarda sosyal ortamdan çekilme, dikkat sorunları, akademik başarısızlık, konsantrasyon güçlükleri, içtepkisellik ve uyku bozuklukları gibi sorunların görölme olasılığı yüksektir (American Psychological Association, 1993). Çevrelerine karşı şiddet uygulayan çocuklar da aslında saldırgan davranışlar göstererek, kendi yaşamış oldukları travmatik yaşantılardan kaynaklanan çaresizlik duygularını, şiddet davranışı ile kapatmaya çalışmaktadırlar. şiddet davranışının sürekli olarak yenilendiği ortamlarda kurban olan kişi zaman zaman zorba rolüne de bürünebilmektedir. Bu özelliklerin dışında saldırgan davranışlara etki ettiği düşünülen alkol ve madde bağımlılığı ile ilgili yapılan birçok çalışma da bulunmaktadır (Bulut, 2008). Bu sebeple zorbalığın nedenlerini açıklayan kapsamlı araştırmalara bakılmalıdır.

Çocukluk ve ergenlik dönemi çocukların çevrelerinden en çok etkilendikleri dönem olarak tanımlanmaktadır. Çocukların kişilik yapıları, çevreleriyle kuracakları ilişkiler aile yapısı içerisinde anne ve babaların sergiledikleri davranışlar doğrultusunda şekillenmektedir (Yavuzer, 1992).

Anne, baba ve çocuk ilişkisi temelde anne baba tutumlarına bağılı olarak devam etmektedir. Anne, baba tutumlarında etkili faktörler arasında, anne ve babaların kültürel değerlerini, çocuğun doğumundan önce nasıl bir çocuk istediklerine dair hayallerini, çocukları ile ilgili beklentilerini sıralayabiliriz. Tüm bu faktörlerin dışında anne ve babaların çocukluk dönemlerindeki deneyimlerinin, şimdiki tutumlarını etkilediğı düşünülebilir. Çünkü çocukluk dönemlerinde edindikleri deneyimleri, kendileri çocuk sahibi olduklarında onlarla ilgili bazı projeler geliştirmelerinde etkili olabilir (Yavuzer, 1992). Ebeveynlerin kendi çocukluk yaşantılarında öğrendikleri davranış kalıpları, eğitim durumları ve içinde buldukları çevre gibi etmenlerle birlikte kendi kişilik özelliklerinin de çocuk yetiştirme tutumlarını etkilediğı ifade edilmektedir (Erginbay, 2014).

Çocukların sergiledikleri olumsuz davranışlar için literatür çalışmalarına bakıldığında en çok karşımıza çıkan faktörlerden bir tanesinin ebeveyn tutumları olduğunu görmekteyiz. Çocukların anne ve babalarına bağlanma stillerindeki farklılıkların sergiledikleri davranışlar açısından farklılıklara yol açtığı düşünülmektedir. Anne baba tutumlarıyla ilgili yapılan araştırmalarda zorbalığa maruz kalan erkek çocukların, babalarına annelerinden daha bağılı oldukları ve annelerinin bu erkek çocuklara yaşlarından daha küçükmüş gibi davrandıkları ve daha kontrolcü, sınırlayıcı oldukları bildirilirken, babalarının da çocuklarına karşı sinirli ve olumsuz davranışlarda bulunan ebeveynler oldukları bildirilmektedir (Batsche ve Knoff, 1994, Olweus, 1994b).

Zorbalık ve aile değişkeni ile ilgili yapılan çalışmaları inceleyen Stevens, De ;Bourdeaudhuij ve Van Oost (2002) zorbaların ailelerini daha az uyumlu olarak gördüklerini ve daha düşmanca algıladıklarını ifade etmektedirler. Bu çocukların ebeveynleri arasında bir güç dengesizliği olduğu ve babaların daha güçlü olarak algılandığı belirtilmektedirler. Kurban olan ergenlerin ise ailelerinin özerk olarak yetiştirmelerini daha az desteklediklerini ve saldırgan davranışlarını pekiştiren kuralları benimsediklerini ifade etmektedirler.

Zorbaların anne babalarıyla ve kardeşleriyle çelişik duyguların hakim olduğu bir ilişkiye sahip oldukları; zorba olmayan ergenlerin ise aileleriyle olumlu ilişkiler kurdukları belirtilmektedir (Connolly ve O'Moore, 2003).

Fielder (2006) otoriter anne baba tutumu ile zorbalık davranışları arasında ilişki olduğunu ifade etmektedir. Çocuk için aile içi ilişkilerin sıcak algılanmaması ve anne baba kontrolünün fazla algılanması zorbalık davranışı gösterme olasılığını arttırmaktadır. Kurban olan çocukların aileleri ise onlara karşı daha az reddedici ve daha az düşmanca davranışlar sergilemektedirler (Olweus, 1993; Rican, Klicperova ve Koucka, 1993). Atik (2006) zorba ya da kurban olan çocukların aileleriyle daha az yakın ilişki kuran, ailelerini daha az seven, anne babaları tarafında daha az kontrol ve denetime sahip olan bireyler olarak algıladıklarını belirtmektedir.

Son yıllarda okullarda çocuklar arasında yaşanan şiddet, zorbalık ve saldırganlık davranışlarını incelemek ve bu davranışları önlemek için birçok çalışma yapılmıştır. Ancak ülkemizde bu konuda yapılan araştırma sayısı sınırlıdır. Ülkemize yönelik kültürel özellikler, aile bütünlüğü ve anne baba tutumlarının farklılığının akran zorbalığı davranışı ile ilişkilerini belirlemek ülkemize özel koruyucu önlemler geliştirmek açısından önemlidir. Bu nedenle çalışmamızda anne babası boşanmış çocukların algıladıkları anne baba tutumlarının çocukların akran zorbalığı davranışları ile ilişkisinin incelenmesi amaçlanmıştır.

1.1. Araştırmanın Amacı

Araştırma, anne babası boşanmış ve boşanmamış olan ortaokul 7. ve 8. sınıfa devam eden çocukların anne baba tutumlarını nasıl algıladıklarını, anne baba tutumlarına ilişkin algılarının onların akran zorbalığı davranışlarını ne derece etkilediğini incelemek amacı ile yapılmıştır. Anne babası boşanmış çocukların algıladıkları anne baba tutumlarının akran zorbalığı davranışı ile ilişkisi incelenmiştir.

1.2. Problem

Ortaokula devam eden anne babası boşanmış çocukların anne baba tutumlarına ilişkin algılarının akran zorbalığı davranışı üzerinde etkisi açısından anlamlı bir fark var mıdır? Ortaokula devam eden anne babası birlikte olan çocukların anne baba tutumlarına ilişkin algılarının akran zorbalığı davranışı üzerinde etkisi açısından anlamlı bir fark var mıdır? Çocukların akran zorbalığı, akran kurbanlığı ve ebeveynlerinden algılanan anne baba tutumları ölçeklerinden aldıkları puanlar arasında ilişki var mıdır? Bu problemler doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranacaktır.

1.2.1. Alt Problem

1. Farklı cinsiyetteki 13-14 yaş çocuklarının kardeşe sahip olup olmama durumu ile algıladıkları ebeveyn tutumları açısından belirgin bir fark var mıdır?
2. Farklı cinsiyetteki 13-14 yaş çocuklarının kardeşe sahip olup olmama durumu ile akran zorbalığı davranışları açısından belirgin bir fark var mıdır?

1.3. Hipotez

1. Anne baba tutumlarının bazıları çocuklarda akran zorbalığı davranışı ile ilişkilidir.
2. Anne babanın boşanmış olması çocuklarda akran zorbalığı davranışı ile ilişkilidir.
3. Ebeveynlerinin birliktelik durumuna göre çocukların cinsiyetleri akran zorbalığı davranışında farklılık gösterir.
4. Ebeveynlerin birliktelik durumuna göre çocukların kardeşlerinin olup olmaması akran zorbalığı davranışında farklılık gösterir.

1.4. Sayıtlar

1. Araştırmanın örneklem grubunun evreni temsil ettiği varsayılmıştır.
2. Araştırmaya katılan bireylerin, araştırmada kullanılan Kişisel Bilgi Formuna, Ana Baba Tutumları Ölçeği'ne ve Ergen Akran Zorbalığı Ölçeği'ne içtenlikle, samimiyetle ve gerçek durumlarını yansıtacak şekilde yanıt verdikleri varsayılacaktır.
3. Araştırmada kullanılan Kişisel Bilgi Formu'nun katılımcıların kişisel bilgi özelliklerini, ana baba tutumları ölçeğinin katılımcıların anne baba tutumlarına ilişkin algı düzeylerini, Ergen Akran Zorbalığı Ölçeği'nin ise akran zorbalığı davranışlarını ölçtüğü varsayılmıştır.

1.5 Sınırlılıklar

1. Araştırma İstanbul ilinde yaşayan ortaokula devam eden ebeveynleri boşanmış 50 katılımcı ile ortaokula devam eden ebeveynleri birlikte olan 60 katılımcı olmak üzere 110 kişiden alınan veri ile sınırlıdır.
2. Araştırmaya katılan kişilerin kişisel bilgileri ile ilgili veriler, Kişisel Bilgi Formu'nda bulunan sorulara verdikleri cevaplar ile sınırlıdır.
3. Araştırmaya katılan kişilerin anne baba tutumlarına ilişkin algı düzeyleri "Ana Baba Tutumları Ölçeği" nin ölçtüğü özelliklerle sınırlıdır.
4. Araştırmaya katılan kişilerin akran zorbalığı davranışları "Ergen Akran Zorbalığı Ölçeği" nin ölçtüğü özelliklerle sınırlıdır.

1.6 Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi

Akran zorbalığı çok yaygın görünen bir davranıştır ve akran zorbalığına uğrayan çocuklarda ruhsal sorunlar görülebilmektedir. Bu nedenle sıklığı ve ilişkili olduğu faktörlerin belirlenmesi, alınacak önlemlerin belirlenmesi açısından oldukça önemlidir.

Diğer ülkelerde bu konularda birçok çalışma olmakla birlikte ülkemizde oldukça kısıtlı çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışma sonucunda hem sıklığı hem de ilişkili faktörlerin değerlendirilmesi önleyici tedbirlerin belirlenmesine yardımcı olacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde, araştırmaya konu olan anne baba tutumları ve akran zorbalığı ile ilgili kuramsal bilgilere, konu ile ilgili yapılmış olan çalışmalara yer verilmiştir.

1.1. Anne Baba Tutumları

Tutum kavramı, kişilerin belli bir nesneye, insana, gruba veya olaya yönelik olumlu ya da olumsuz bir şekilde davranmasına, düşünmesine ve hissetmesine neden olan kalıcı yargısal eğilim olarak tanımlanmaktadır (Budak, 2000; Freedman, Sears, ve Carlsmith,1989). Anne baba tutumları farklı araştırmacılar tarafından incelenmiş ve tutumlar farklı kategorilere ayrılarak açıklanmaya çalışılmıştır. Ancak tüm tutumların ortak özelliği çocuklara gösterilen ilgi, kabul ve kontrol davranışları etrafında belirlendiği görülmektedir (Dağ ve Ceral, 2005, akt. Şahin, 2015). Anne ve babalar, çocuklarından bekledikleri davranış modeline uygun davranışlar sergilemelidirler. Çünkü anne, baba ve çocuk arasındaki sorunların başlangıç noktası anne ve babanın ilişkisi ve sergiledikleri tutumda düğümlenmektedir (Yavuzer, 1986). Ebeveynlerin çocuk yetiştirirken sergiledikleri tutum ve davranışlar, çocukların davranışlarını büyük ölçüde etkilemekle birlikte onlar için rol model oluşturmaktadır. Bunun temelinde de ebeveynlerin sergiledikleri tutumların, anne baba ve çocuk ilişkisini etkilemesi yer almaktadır (Demircioğlu, 2012).

Anne baba tutumları, çocuğun sağlıklı bir şekilde gelişmesini ve sağlam sosyal ilişkiler kurmasını büyük ölçüde etkilemektedir. Ebeveynlerin pozitif çocuk yetiştirme tutumları, çocukların hem kendisi hem de çevresi için yararlı bireyler olmasını sağlarken ebeveynlerin sergiledikleri negatif tutumlar, çocuklarda farklı davranış problemlerine neden olabilmektedir (Yavuzer, 1998).

Anne ve babaların kendi çocukluk yıllarında baskıcı veya aşırı gevşek bir tutumla büyümeleri, anne baba olduklarında sağlıklı tutumlara sahip olmalarını olumsuz açıdan etkileyen bir faktördür. Kendi çocukluk yıllarında engellenmiş ebeveynler, kendi anne ve babalarından gördükleri yöntemlerle çocuklarını aşağılama ve suçlama gibi davranışlar sergilerler. Bunun nedeni de çocukluklarında kendilerine tanınmamış özgürlüklere, çocuklarının sahip olmasına karşı duydukları bilinç dışı bir kıskançlıktır.

Bunun yanında aşırı baskı altında yetişmiş olan ebeveynler de bazı durumlarda kendi çocuklarına karşı aşırı yumuşak bir tutum ile yaklaşabilirler. Bu şekilde yetişen çocuklarda ihtiyaçları olan ebeveyn modelinden yoksun oldukları için saldırgan ve isyankar davranışlar gözlenmektedir (Yavuzer, 1986).

1.1.1. Anne Baba Tutumlarıyla İlgili Modeller

Bu bölümde anne baba tutumlarıyla ilgili psikodinamik model, davranışçı model, Baumrind'in sınıflandırması, Martin ve Maccoby'nin modeli yer almaktadır.

1.1.1.1. Psikodinamik Model

Çocuğun yaşamının ilk beş yılının kişiliğin gelişimi açısından önemli bir dönem olduğunu savunan Freud, çocuğun kişilik gelişiminde anne baba tutumunun etkili olduğunu vurgulamaktadır. Psikanalitik teoriye göre kız ve erkek çocuklar 4-5 yaşına kadar anneleriyle kendilerini özdeşleştirmekte ve yine bu dönemde babanın pek önemli olmadığı ileri sürülmektedir (Yeşilyaprak, 2003).

İlk beş yılın önemli olduğunu vurgulayan psikanalitik kuramın ilk beş yıl içinde vurguladığı durumlar arasında çocuğun süttten kesilmeye ve tuvalet eğitimine verdiği tepkiler, kız çocukların anneye ve erkek çocukların da babayla özdeşleşmesi sonucu geliştirdiği cinsiyet bilinci ve karmaşaları "Oidipus Kompleksi" ve ahlaki değerleri içselleştirmesi sonucu geliştirdiği vicdan bulunmaktadır. Freud çocukların yaşadıkları karmaşanın gizil dönemde gerçekleştiğini savunmaktadır. Bu dönemde cinsel dürtüler ve fanteziler bilinçaltına itilmekte ve çocuklar sosyal olarak kabul gören davranışlara yönelmektedirler (Erten, 2003).

Psikodinamik modele göre biyolojik köken gelişimin en belirleyici faktörlerinden biridir. Anne babaların beklentileri ile toplumsal beklentiler arasında da çatışmalar yaşanmaktadır. Çocuğun libidinal ihtiyaçları ile ailesi arasındaki etkileşim gelişim sürecinde etkili olmaktadır. Anne babalar ile çocuklar arasındaki duygusal bağ aileden aileye farklılık göstermektedir. Duygusal bağa ilişkin bu farklılıklar ebeveyn tutumlarının farklılığına bağlanmaktadır (Yavuzer, 1998).

1.1.1.2. Davranışçı Model

Davranışçı model, davranışların tutumlardan daha önemli olduğunu belirtmektedir. Dış ortamdan gelen olumlu pekiştiricilerin çocuğun gelişimini şekillendireceğine dair araştırmalar yapılmıştır. Buna bağlı olarak ebeveyn tutumlarını, anne ve baba davranışları açısından sınıflandırmıştır.

Çocuğun öğrenme ortamındaki farklılıklar, gelişimindeki bireysel farklılıkları yansıtmaktadır. Davranışçı modele göre anne baba tutumu bu farklılıkları açıklayan davranış örüntülerinden oluşmaktadır (Yılmaz, 2001).

1.1.1.3. Baumrind'in Sınıflandırması

Baumrind, anne baba tutumlarını sınıflandırmak için okul öncesi çocuklarla ev ortamında laboratuvar çalışmaları gerçekleştirmiş ve anne baba tutumlarıyla ilgili kuramsal temel oluşturmuştur.

Baumrind yaptığı çalışmalar ve gözlemler sonucunda çocuk yetiştirme konusunda anne baba stili ile ilgili üç temel stil ortaya koymuştur. Bu stiller: otoriter anne baba tutumu, demokrat anne baba tutumu ve izin verici anne baba tutumu olmak üzere üç başlıkta açıklanmıştır (Çınar, 2016).

Otoriter ailelerde kurallar ve sınırlar bellidir. Çocukların koyulan kurallara sorgulamadan uymaları beklenir. Kurallara uymadıkları zaman cezalandırılırlar. Otoriter ailelerde anne, baba ve çocuk arasındaki iletişim iyi değildir. Demokratik ailelerde ebeveynler ve çocuk arasındaki daha olumludur. Demokratik ebeveynler çocuklarına karşı ilgili ve sıcak davranırlar. Aldıkları kararlarda çocuklarının da fikrini alır ve böylece çocukların kendini ifade etmesi ve bağımsız düşünmesi sağlanır. İzin verici ailelerde çocuğa sınır koyma söz konusu değildir. Ebeveynler çocuklarına sınır ve kural koymadıkları için çocukların davranışları kontrol edilemez. Çocuklar serbest yetişir ve ebeveynleri tarafından sınırsız bir desteğe sahiptir (Hanımoğlu, 2010).

Anne baba tutumlarını dört boyut ile ele alan Baumrind, ele aldığı bu boyutlara göre sınıflandırmasını oluşturmuştur. Bu boyutlar: kontrol, bakım/destek, açık iletişim ve olgunluk beklentisidir. Kontrol boyutu, anne babanın çocuklarına koydukları kurallara çocukların ne derece uyması gerektiğini göstermektedir. Açık iletişim boyutu, anne babanın herhangi bir konuda karar verirken çocuklarının konu ile ilgili düşüncelerine ne derece önem verdiklerini göstermektedir. Olgunluk boyutu, ebeveynlerin çocuklarını zihinsel, duygusal ve sosyal açıdan ne derece cesaretlendirdiklerini göstermektedir. Bakım/destek boyutu anne babaların çocuklarına ne derece sıcak, ilgili ve yakın olduklarını göstermektedir (Erginbay, 2014).

1.1.1.4. Martin ve Maccoby'nin Modeli

Eleanor E. Maccoby ve John A. Martin 1980'li yıllarda Baumrind'in modelini geliştirerek yaptıkları çalışmalar sonucunda anne baba tutumlarını talepkarlık ve duyarlılık olmak üzere iki boyutta incelemişlerdir.

Anne baba duyarlılık boyutu, çocuğun bireyselliğini ne derece de kabul ettikleri ve çocuğun gereksinim ve isteklerine karşılık vermeleri ile açıklanmaktadır. Talepkarlık boyutu ise, ailenin çocuktan olgun davranışlar beklemesi olarak tanımlanmaktadır. Aileler duyarlılık ve talepkarlık boyutları açısından farklı davranışlar sergilemektedir. Bazı ebeveynler çocuklarından çok fazla şey talep ederken bazıları çocuklarına fazla özgürlük tanımaktadırlar (Çınar, 2016).

Baumrind'in tanımladığı dört temel anne baba tutumunun ardından anne baba tutumları: demokratik, otoriter, izin verici ve ihmalkar tutum olmak üzere yeniden sınıflandırılmıştır (Sezer, 2010). Anne baba tutumları Maccoby ve Martin'in açıkladıkları boyutlar açısından değerlendirildiğinde demokratik anne baba tutumunda, duyarlılık ve talepkarlık boyutu yüksek olmakla birlikte otoriter anne baba tutumunda ise duyarlılık boyutu düşük, talepkarlık boyutu yüksektir (Erginbay, 2014).

1.1.2. Anne Baba Tutumlarının Kuramsal Çerçeve Sınıflandırılması

Anne baba tutumları ile ilgili çeşitli sınıflandırmalar yapılmakla birlikte tutumlar: demokratik anne baba tutumu, otoriter anne baba tutumu, aşırı hoşgörölü anne baba tutumu, koruyucu anne baba tutumu, ilgisiz anne baba tutumu ve tutarsız anne baba tutumu olmak üzere altı başlık altında incelenecektir.

1.1.2.1. Demokratik Anne Baba Tutumu

Çocukların kişilik gelişiminde en uygun tutum olarak değerlendirilmektedir. Bu tutumu benimseyen anne ve babalar çocuklarını hem denetler hem de onların ihtiyaçlarının karşılanması doğrultusunda uygun ortamı sağlarlar. Kararlı, tutarlı ve güven veren bir tutum benimsemektedirler. Kendi belirledikleri sınırlar doğrultusunda, çocuklarının sorumluluk duygularını desteklemek amacıyla bazı davranışlarına izin verirler, yapılmaması gereken davranışları ise gerekçeleriyle birlikte çocuklarına sunarlar. Disipline çok önem verseler de özellikle aralarında bir denge oluşturmaya gayret ederler. Bu anlamda demokratik tutuma sahip anne babalar, çocuklarına iyi rehber olmaktadır. Onlara koşulsuz saygı ve sevgi gösterirler. Çocuklarının kendine özgü gelişim kapasitelerine göre kendilerini geliştirmelerine, yetenekleri doğrultusunda ilerlemelerine, kendilerini gerçekleştirmelerine izin verirler (Baumrind, 1966). Bu tutum ile yetişen çocuklar, kendilerine saygıları yüksek ve kendine güvenen çocuklardır (Bacanlı, 2005).

1.1.2.2. Koruyucu Anne Baba Tutumu

Koruyucu anne baba tutumu en sık rastlanan ebeveyn tutumları olarak gözlemlenmektedir. Anne babanın çocuklarına fazla kontrol ve özen göstermesi anlamına gelir. Çocukların çoğu şeyi yaparak, yaşayarak öğrenmelerine engel olan anne babalar, onların yapması gereken şeyleri kendileri yaparak çocukların aşırı bağımlı ve güvensiz kişiler olmalarına neden olabilir (Yavuzer, 1986). Anne babanın aşırı koruyucu tutumu, ergenlik döneminde çocuğun sosyal duygusal gelişimlerini, bağımsız bireyler olabilmelerini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu durum çocuklara kendilerini tanıma imkanı vermemekte, sosyalleşmelerine olumsuz etki etmekte ve ailelerine bağılı bireyler olarak yetişmelerine neden olmaktadır. Bu tutumla yetiştirilen çocuklar çabuk

mutsuz olan, ürkek, inatçı, huzursuz ve talepkar kişilik özellikleri sergilemektedir (Dinçer, 2008).

1.1.2.3. Otoriter Anne Baba Tutumu

Otoriter tutuma sahip anne babalar, çocuklarının üzerinde hakimiyet kurarak kontrolü tamamen ellerinde tutmak isterler. Çocuklarına çok az açıklama yaparak ya da hiç açıklama yapmadan onların koydukları kurallara uymasını beklerler. Otoriter anne babalar da en önemli amaç, çocuklarının itaatkar bireyler olarak yetişmesidir (Öztürk, 2002). Ebeveynler, çocuklarının kendi isteklerini dikkate almadan onların kendi istekleri doğrultusunda davranmasını beklerler. Çocuklarına sıklıkla ceza verirler. Bu durum çocuklarının öfke ve kızgınlık gibi duygularını dile getirememelerine neden olmakla birlikte bağımsız kişilik gelişimlerine de engel olmaktadır (Maccoby ve Martin, 1983).

Otoriter ebeveyne sahip çocuklar anne-babalarının istekleri dışında davranışlar sergilediklerinde, ebeveynleri tarafından cezalandırılma ile karşı karşıya kalırlar. Bu çocuklar duygu ve düşüncelerini bastırırlar, öfke ve kızgınlık duygularını açıkça ifade edemezler. Çocukların, anne-babalarının istemediği davranışları sergilediklerinde cezalandırılmaları ve öfke duygularının bastırılması saldırgan davranışları göstermelerine neden olmaktadır (Hanımoğlu, 2010).

1.1.2.4. Aşırı Hoşgörülü Anne Baba Tutumu

Aşırı hoşgörülü anne baba tutumuna sahip ebeveynler, çocuğun sergilediği davranışlara sınırlar ve kurallar koymazlar. Bu tutumla yetişen çocuklar anne ve babasına hükmederek davranıp, saygı göstermedikleri için genellikle çevrelerindeki bireylere de hükmetmek isterler. Çocukların bu tür davranışlarının karşısında ebeveynler hoşgörü ile yaklaşmaktadırlar. Çocuklar uygun davranışlar sergilemedikleri durumlarda anne ve babaların verdikleri cezalar çoğunlukla yeterli olmaz veya ertelenir. Bu durumda ebeveynler hoşgörü ile görmezden gelmeyi birbirine karıştırarak çocuğun sorumluluk alma duygusuna engel olur ve onların ben merkezli yetişmelerine neden olabilir (Mutallimova, 2014).

1.1.2.5. İlgisiz Anne Baba Tutumu

İlgisiz tutum, anne babanın çocuğu yalnız bıraktığı, görmezden geldiği bir tutumdur. Bu tutuma sahip ailelerde anne, baba ve çocuk arasında iletişim kopukluğu gözlenmektedir. Anne ve babanın çocuğa karşı ilgisiz davranışları, çocuğun çevresine ve eşyalara verdiği zarar ve suçluluk davranışı arasında yakın bir ilişki olduğu belirtilmektedir. Bu konu ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde ilgisiz anne baba tutumunun, çocuğun saldırgan davranışlara eğilimini arttırdığı görülmektedir (Yavuzer, 1986).

İlgisiz tutumda aileler çoğunlukla çocuğun ihtiyaç ve beklentilerinden habersizdir. Çocukları ile sağlıklı ilişkiler kuramadıkları için aralarında oluşan sevgi bağı oldukça zayıftır. Çocuklarının davranışları ile ilgili istedik durumları pekiştirmek adına herhangi bir pekiştireç kullanmazlar. Çocukların sergiledikleri davranışlar anne ve babalarını rahatsız etmediği sürece, anne baba tarafından çocukta bir sorun olmadığı düşünülür. Ancak rahatsız edici davranışlarla karşılaştıkları zamanlarda çocuğa karşı olumsuz bir tutum sergilemektedirler (Demircioğlu,2012). Çocuklarına karşı ilgisiz davranmaları nedeniyle kolayca sinirlenir, çocuğa karşı sabırsız davranır ve çocuğun ilgi beklediği durumlarda aşırı tepki gösterirler (Öztürk, 2002).

Yapılan araştırmalar, ilgisiz tutum ile yetişen çocukların sorunlu bağımlılık gösterdiğini ve bilişsel, fiziksel, sosyal ve duygusal gelişimlerinin de olumsuz yönde etkilendiğini göstermektedir (Bollatekin, 2014).

1.1.2.6. Tutarsız Anne Baba Tutumu

Bu tutumda çocuğa karşı gösterilen tutarsız davranışlar, anne ve babanın görüş ayrılığından kaynaklanabileceği gibi, ebeveynlerin gösterdikleri değişken davranış biçimlerinden de kaynaklanabilmektedir. Çocuğa kimi zaman aşırı hoşgörü gösterilirken, kimi zaman da aşırı sert bir tutum sergilenmektedir. Ayrıca ebeveynlerin çocuğun yanında, onunla ilgili konularda birbirlerini eleştirmeleri, birinin çocuğa karşı olumlu yaklaşımına karşı diğerinin olumsuz tutumu ya da anne veya babadan birinin çocuğu kayırması çok sık rastlanan yanlış tutumlardandır (Yavuzer, 1986).

Tutarsız tutum ile yetişen çocuklar, hangi davranışın uygun olup olmadığını bilemezler. Bu durumda çocuklarda iç çatışmalar, çevrelerine karşı güvensizlik, kararsızlık, şüpheli, dengesiz ve tutarsız bir kişilik yapısı oluşabilmektedir (Yavuzer, 1998).

Ailelerin çocukların kişilik ve davranış gelişimlerinde önemli rol oynamalarının yanında, ergenlik gibi kritik bir gelişim sürecinde de ergenlerin gelişimine önemli katkıları bulunmaktadır. Bireylerin ergenlik dönemi sürecinde etkili anne baba tutumlarının yanı sıra anne, baba ve çocukların kurdukları ilişkinin kalitesi, çocukların akademik başarısı, benlik saygısı ve çevrelerine uyum sağlama düzeylerini olumlu yönde etkilemektedir (Kocayörük, 2010).

Anne ve babanın sergiledikleri tutumun sağlıklı olması, birbirlerine karşı sevgi ve saygı duymalarına, dengeli, huzurlu ve kendi içlerinde barışık olmalarına bağlıdır (Yavuzer, 1986).

1.1.3. Anne Baba Tutumu İle İlgili Yapılan Araştırmalar

Ebeveynlerin anne baba olduktan sonra, çocuğun aileye katılması, aile üzerinde birçok etkiye neden olmaktadır. Annenin çalışması durumunda çocuğun varlığı ayrı bir stres kaynağı olabilmektedir. Çocuğa, anne babasının çalıştığı saatlerde bir bakıcının bakıyor olması da kolay bir süreç değildir. Ancak olumsuz ve zor etkilerin yanı sıra çocuğun aileye kattığı olumlu faktörlerde söz konusudur. Boşanmaların büyük çoğunluğu çocuk sahibi olamayan ailelerde görülürken, çocuk sayısının artmasıyla beraber boşanma oranlarında da bir azalma söz konusu olmaktadır (Şentürk, 2006).

1.2. Boşanmış Ebeveynler ve Çocuklar

Ebeveynlerin evlilik süreçleri ve boşanmalarıyla ilgili yapılan pek çok araştırma bulunmaktadır. Yapılan bu araştırmalar incelendiğinde boşanmanın çocuklar üzerinde olumlu ve olumsuz bazı etkilerinin olduğu görülmektedir.

Jouriles ve arkadaşlarının (1991) yapmış oldukları araştırmaya göre evlilik ve ebeveynlik işlevleri ile çocuk davranışlarının birbirini etkilediği öne sürülmektedir. Evlilik işlevleri, evlilik uyumu, çocuk yetiştirme konusundaki anlaşmazlıklar ve ebeveynler arasındaki agresyondan etkilenmektedir. Bu konu ile ilgili yapılan yirmi altı

araştırma sonucu incelendiğinde, evlilik işlevleri ile çocukların davranış problemleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuş ve evlilikte yaşanan sorunların çocuğun davranış sorunlarını arttırdığı gösterilmiştir (akt. Öngider, 2016).

Şendil'e (1999) göre evliliklerde yaşanan çatışma, evliliğin bir parçasıdır. Çiftler aralarındaki çatışmayı bazen yıkıcı bazen de yapıcı hale dönüştürebilmektedirler. Anne ve babaların evliliklerinde yaşadıkları bazı çatışma durumları çocukların psikolojik durumları üzerinde olumsuz sonuçlara neden olabileceği gibi her zaman çocuklar için olumsuz sonuçlar doğurmadığı bilinmektedir. Eğer eşler aralarındaki çatışmayı olumlu bir şekilde çözebilirlerse duruma şahit olan çocuklar da birbirini seven insanların bile zaman zaman çatışma yaşayabileceklerini ancak çözüm yolları bularak ilişkilerini devam ettirebileceklerini görecektir. Çocukların çatışmaları stresli olarak algılamasında, anne babaları arasında yaşanan çatışmanın sıklığı, şiddeti, süresi ve ne şekilde çözümlendiği büyük önem taşımaktadır. Çatışmaların sıklıkla yaşanması çocuklarda çevrelerine uyum sorunları, içsel ve dışsal sorunlar gibi birçok sıkıntıya neden olabileceği belirtilmektedir. Şendil'in (1999) Türk örneklemini ile yapmış olduğu bir çalışma incelendiğinde, anne babası arasında yaşanan yoğun çatışmaya sıklıkla şahit olan çocukların, ailelerinde az çatışma olan çocuklara oranla daha fazla psikolojik sorunları olduğu bulunmuştur. Aynı araştırma içerisinde çatışma durumu değerlendirmesi eşler tarafından yapıldığında, evlilikleri çok çatışmalı olan ebeveynlerin çocuklarında görülen psikolojik sorunların, evliliklerinde az çatışma yaşayan ebeveynlerin çocuklarına göre daha fazla olduğu ifade edilmektedir.

Aile içerisinde yaşanan sorunlar ile ilgili ülkemizde yapılan bir araştırmada, evli, boşanmış anne ve çocuklarının anksiyete düzeyleri karşılaştırılmış ve boşanmış anne ve çocuklarının, boşanmamış anne ve çocuklara göre daha yüksek düzeyde bir anksiyete yaşadıkları saptanmıştır. Bu durum aynı zamanda boşanmış annelerin yaşadıkları anksiyetenin çocuklarına da yansıtılabileceği ve onların kaygı düzeylerinin artmasına neden olabileceği de düşünülmektedir (Öngider, 2011).

Bunun yanı sıra, ülkemizde yapılan bir diğer araştırmaya göre, boşanmış ailelerde yetişen çocukların genel psikolojik uyumlarının, boşanmamış ailelerin çocuklarının psikolojik uyumundan daha olumsuz olduğu ifade edilmiştir. Bu duruma neden olan en önemli faktörlerden biri de çocuğun yaşamından uzaklaşan babanın

ihmal olarak vurgulanmıştır. Çocuklar ebeveynlerinin boşanma durumlarının ardından evden uzaklaşan babaya ihtiyaç duyduklarında kolaylıkla ulaşamadıkları ve babaları evde olmadığı için onları doğal olarak ihmal edici olarak algılamaktadırlar. Boşanma ile birlikte ebeveynlerden birinin evden ayrılması çocukta endişe ve kaygıya yola açabileceği gibi, ihtiyaç duyduğunda ebeveynlerinden birine ulaşamama durumu da onlarda psikolojik uyum açısından olumsuz sonuçlara neden olabilmektedir. Ebeveynlerin boşanmalarının ardından maddi ve manevi açıdan birçok sorun ortaya çıkabilmektedir. Ortaya çıkan sorunların ebeveynler arası çatışmaya neden olabileceği gibi çocukların psikolojik durumlarına da büyük etkileri olabilmektedir (Öngider, 2011).

İhmal durumu, sadece çocuğun maddi ve fiziksel ihtiyaçlarının karşılanmaması değil onların duygusal ve sosyal ihtiyaçları ile ilgilenilmemesi durumudur. Bu tutuma sahip anne babalar, çocuklarının ihtiyaçlarını görmez, kendilerini rahatta hissetme, ilgi görme gibi ihtiyaçlarına kayıtsız kalarak, fiziksel ve psikolojik olarak tepkisiz, ulaşılmaz hatta yok olabilmektedirler. Bu tür davranışlar çocukta reddedildiği duygusuna yol açmaktadır (Öngider, 2006).

Öngider'in (2006) ülkemizde ebeveynleri boşanmış ve boşanmamış çocuklar ile yaptığı bir başka araştırmada ebeveynlerin çocuklarına yönelik kontrol algılarını incelemiştir. Araştırmanın sonuçlarına bakıldığında boşanmış annelerin, boşanmamış annelere oranla daha fazla kontrol edici olarak algılandıklarını görmekteyiz. Bu durum evlilikte kısmen baba tarafından üstlenilen kontrol edici, otoriter rolünün, babanın gidişi ile anne tarafından üstlenilmesi ile açıklanabileceği gibi bu duruma başka faktörlerin de neden olabileceği düşünülmektedir. Bunlar, babanın boşanma ile birlikte çocukların yaşamından uzaklaşması ile annenin çocukların yaşamı ile ilgili tek sorumlu ebeveyn durumuna gelmesi ve annenin, çocukların hem annesi hem de babası olarak kendisini algılamasıdır.

Anne ve babası boşanmamış, aynı evin içerisinde iki ebeveyni ile yetişen çocuğun, boşanmanın ardından tek ebeveyni ile yetişen çocuğa göre daha iyi bir ortamda yetişeceği öngörülmektedir. Tek ebeveyn ile büyüyen çocuğun sosyal açıdan sıkıntılar yaşayabileceği ifade edilirken hem anne hem de babanın çocuk için duygusal destek, rehberlik, denetleme gibi alanlarda önemli rolleri olduğu belirtilmektedir. Aynı

çatı altında iki ebeveyn ile büyüyen çocuklar, anlaşma, paylaşma, uzlaşma gibi sosyal yetenek gerektiren durumları daha kolay öğrenebilmektedirler (Amato, 1993; Akt. Öngider, 2016).

1.3. Akran Zorbalığı

Zorbalık, saldırganlığın bir türü olarak tanımlanmaktadır (Gökler, 2009). Zorbalık ile ilgili yapılan çalışmalara ilk olarak Dan Olweus tarafından 1970'li yıllarda gerçekleştirilmiştir. Olweus çalışmalarının ilk başlarında zorbalığı, bir grup tarafından yapılan şiddet anlamına gelen 'mobbing' sözcüğü ile ifade etmekte ancak daha sonra bu terimin zorbalık kavramını tam karşılamadığını fark ederek yerine 'bullying' terimini kullanmaya başladığı görülmektedir (Olweus, 1999, akt., Pişkin, 2002). Zorbalık, geçmişte yanlış bir şekilde büyümenin doğal bir parçası olarak nitelendirilmektedir (Güvenir, 2004).

Pişkin (2002), Zorbalık ile ilgili yapmış olduğu çalışmasında, zorbalığı çeşitli tanımlarla vermekte ve bu tanımlarda bulunan ortak noktaları göz önünde bulundurarak zorbalığı şu şekilde tanımlamaktadır: Zorbalık, bir ya da birden çok öğrencinin, kendilerinden daha güçsüz olan öğrencileri kasıtlı ve sürekli olarak rahatsız etmesi ile sonuçlanan ve kurbanın kendini koruyamayacak durumda olduğu bir saldırganlık türüdür. Zorbalığın farklı tanımlamaları yapılsa da hepsinde ortak olan üç temel unsur bulunmaktadır. Bunlar, zorbalığın kasıtlı olarak yapılan davranışlar olması, bu davranışların süreklilik özelliği taşıması yani devamlı bir biçimde yapılması ve son olarak zorba ve kurban arasında güç dengesinin eşit olmaması, kurbanın kendini savunamayacak kadar zayıf olmasıdır.

Farklı olarak yapılan tanımların odak noktası saldırganlıktır. Ancak bir davranışın zorbalık olarak nitelendirilebilmesi için saldırganlık özelliği taşıması yeterli değildir (Kapçı, 2004). Şiddet ve zorbalığın farklılaştığı bazı noktalar söz konusudur. Dövme, vurma, tekme atma gibi zorbalığın fiziksel boyutu olarak kabul edilen davranışlar aynı zamanda şiddet olarak kabul edilmektedir (Gökler, 2009). Ancak zorbalık, fiziksel olmayan boyutlarda da ortaya çıkabilmektedir. Zorbalığın sadece fiziksel olarak ortaya çıkmaması, zorbalığı şiddetten ayırmaktadır. Örneğin dalga geçme, alay etme, kızdırma, isim takma, kötü sözler söyleme, arkadaş grubuna almama,

dışlama, iftira atma gibi zorbalık türleri bir çeşit saldırganlık olmasına rağmen gerekli unsurları karşılamadığı için şiddet olarak kabul edilmemektedir (Pişkin, 2002).

Akran zorbalığı ile ilgili yapılan araştırmalara bakıldığında akran zorbalığı grupları genel olarak dört şekilde ele alınmaktadır:

1.3.1. Zorba

Fiziksel ya da psikolojik olarak kendinden daha güçsüz kişi veya kişilere kasıtlı ve sürekli olacak şekilde rahatsız eden, zorbalık yapan öğrenci ya da öğrenci gruplarına “zorba” denir (Pişkin, 2002; Yıldırım, 2003).

1.3.2. Kurban

Kendinden fiziksel ya da psikolojik olarak daha güçlü olan kişiler tarafından sürekli olarak zorba davranışlara, söz ve eylemlere maruz kalan öğrenci ya da öğrenci gruplarına “kurban” denir (Pişkin, 2002; Yıldırım, 2003).

1.3.3. Zorba-Kurban

Bazen karşısındaki kişi veya kişilere zorbalık yapan, bazen de karşısındaki kişi veya kişiler tarafından zorbalığa uğrayan öğrenci ya da öğrenci gruplarına “zorba-kurban” denir (Pişkin, 2002; Yıldırım, 2003).

1.3.4. Nötr

Akran zorbalığı olaylarına karışmayan öğrenci ya da öğrenci gruplarıdır (Gökler, 2007).

1.4. Ebeveyn Özelliklerinin Akran Zorbalığı Davranışlarına Etkisi

Ebeveynlerin çocuk yetiştirme stilleri, çocukların sosyalleşmelerini etkileyen en önemli faktörlerdendir. Anne babaların demokratik ve eşitlikçi davranışları, baskıcı, otoriter ya da aşırı koruyucu davranışlar sergilemeleri çocukların farklı sosyal davranışlar sergilemelerine neden olmaktadır (Yurttaş, 2010).

Çocukların anne babalarıyla olan ve akranlarıyla ilişkilerini birlikte incelemeye alan araştırmaya nadir rastlanmaktadır. Genel olarak anne babayla olumlu ilişki kuran çocukların akranlarıyla da olumlu ilişkiler kurdukları belirtilmektedir (Hortaçsu, 2003). Ailelerinde saldırganlık ve şiddet davranışlarını görerek büyüyen çocuklar, yaşamlarının ileri dönemlerinde ailelerinden öğrendikleri bu davranışları başka insanlara göstermektedir (Ayas, 2008).

Ailede anne baba tutumları ve çocuklarına davranışları sert ve cezalandırıcı ise çocuklar öfkelerini çevrelerine saldırgan davranışlar sergileyerek dışa vurabilir. Bunun yanı sıra ebeveynler çocuklarına karşı tutarsız tutum sergilerlerse çocuklar hangi davranışlarının yanlış, hangilerinin doğru olduğunu görmekte güçlük çekerek toplumsal kuralları benimsemekte zorlanabilirler (Başar, 1996; Sutton vd, 1999, akt. Gürsoy, 2002).

Yılmaz (2007), ebeveyn özellikleri ile ilgili yapılan araştırmalar sonucunda, otoriter tutumların çocukların başarılarını ve sosyal ilişkilerini olumsuz yönde etkilediği ifade edilmektedir. Bunun yanında çocuklarına açıklayıcı tutumlar sergileyen ve yine otoriteyi elinde tutan ancak baskı uygulamayan ailelerde yetişen çocukların ise yeterlilik, öz saygı, sosyal gelişim ve başarı elde etme gibi konularda daha iyi oldukları belirtilmektedir. Hatunoğlu'nun (1996) yapmış olduğu çalışmada otoriter tutum ile yetişen çocukların, hem demokratik tutum ile hem de ilgisiz tutum ile yetişen çocuklara oranla daha fazla saldırgan davranışlara eğilimli olduklarını göstermektedir.

Baumrind anne baba tutumlarıyla ilgili yaptığı çalışmalara göre, demokratik tutum ile yetişen çocukların genel olarak kendilerini daha iyi ifade ettiklerini, özgüvenlerinin yüksek olduğunu, akademik ve sosyal hayatta daha başarılı olduklarını ifade etmektedir (akt. Yılmaz, 2001).

Koruyucu tutum ile çocuklarını yetiştiren ebeveynler, çocuklarının kendi başlarına bir şey yapmalarına izin vermeyerek, onları olabildiğince karşılaşılabilecekleri tüm tehlikelerden uzak tutmaya çalışarak bağımlı, zayıf ve düşük özgüvene sahip bireyler yetiştirmektedirler (Yaprak, 2007).

Çocuğuna karşı ihmalkar ve ilgisiz tutum benimseyen aileler, çocuklarına az sevgi gösterip, onların ihtiyaçlarından habersiz, onların tutumlarına karşı kontrolü en

düşük seviyede göstererek çocukların zamanını iyi değerlendiremeyen, okula karşı sorumsuz, arkadaş seçimlerinde hatalar yapabilen, alkol ve sigara kullanabilen ya da bu tür alışkanlıklara karşı eğilimi olan çocuklar olmalarına zemin hazırlamaktadır (Yaprak, 2007).

Watson (1957), demokratik ve otoriter tutum ile yetişen çocukları incelediğinde otoriter tutuma sahip ailede büyüyen çocukların, isyan, karşı gelme ve saldırganlık gibi davranışlarla kendilerini ifade ettiklerini belirtirken demokratik aile yapısında büyüyen çocukların ise daha uyumlu, sosyal ve düşüncelerini rahatça dile getirebilen bireyler olduklarını vurgulamıştır (akt. Dabakoğlu, 2004).

Davranışları, ebeveynleri tarafından sürekli olarak kontrol edilen çocuklar, aileleri yanlarında olmadığı zamanlarda davranışlarını kontrol etmeleri oldukça zordur. Demokratik tutum ile yetişen çocukların ise olumlu davranış geliştirdikleri ve sorunlarla başa çıkmada şiddete başvurma olasılıklarının azaldığı, karşılaştıkları sorunlar karşısında kendilerine özgü yolları kullanarak ve kendilerini ifade ederek saldırgan davranışlara daha az başvurumaktadırlar. Otoriter tutum ile büyüyen çocuklar ise kendi buldukları çözüm yolları yerine ailelerinin onlara sundukları ve onları zorladıkları çözüm yolları ile kabul görmek ve kendilerini gerçekleştirmek amacıyla şiddete başvurumaktadırlar (Yıldır ve Eriçi, 2011).

Anne baba tutumları çocukların gelişimini pek çok alanda etkilemektedir. Ebeveynleri ile sağlıklı ilişkiler kuramayan çocukların sosyal ilişkileri çeşitli şekillerde etkilenebilmektedir. Aile içinde olumlu ilişkiler geliştiremeyen çocuklarda, saldırgan, yıkıcı davranış sorunları ve akran zorbalığı gibi problemlerle karşılaşabilmektedir. Ebeveyn ve çocuk ilişkisini inceleyen bir araştırmada, 11-15 yaş grubu ergenlere kendi gelecekleriyle ilgili düşünceleri sorulduğunda, aileleriyle olan ilişkilerinin gelecekteki planlarını oldukça etkilediği görülmüştür (Musaağaoğlu ve Güre, 2005).

1.5. Zorbaların Özellikleri

Zorbalar genel olarak şiddete karşı daha olumlu tutuma sahiptirler. Otokontrolleri düşük düzeydedir ve tepkisel davranışlar sergileyerek kurbanlarla yok denecek kadar düşük düzeyde empati kurabilmektedirler. Genellikle kendi saldırganlık düzeylerinin farkında değildirler ve kendilerine olumlu bakmaktadırlar. Zorbalar çok az

düzyeyde kaygı ve güvensizlik yaşarlar. Zorbalar genellikle popülerlerdir, etraflarında iki, üç kişiden oluşan ve onları destekleyen küçük gruplar vardır. Yaşları büyüdükçe popüleriteleri azalsa da hiçbir zaman kurbanlar kadar düşük olmaz (Gökler, 2009).

Koç'un (2006) yaptığı araştırmalara göre zorba çocuklar, genellikle fiziksel olarak güçlü ve saldırganlardır, kendilerine güvensiz, zayıf sosyal iletişim becerileri olan, genel olarak kaygı düzeyleri düşük, güce dayalı benlik algısına sahip, kendine güvenleri yüksek, dışa dönük, umursamaz, dikkat çekmek isteyen ve başkalarına acı çektirmekten hoşlanmaktadırlar (akt. Güner, 2009). Zorbalık olayları genellikle okul binasında sınıf, tuvalet, koridor, yemekhane, kantin gibi yerlerde ya da okul bahçesi, okul servisi, okul yolunda gerçekleştirilmektedir. Zorba davranışlar genel olarak sınıf dışında veya okul çalışanlarının göremeyecekleri yerlerde meydana gelmektedir (Çınkır ve Kepenekçi, 2003).

Araştırma sonuçlarına göre zorbaların genellikle kişilik bozukluğu olduğunu, okul kurallarını sık sık ihlal ederek ciddiye almadıklarını, az kaygı duyduklarını ve özsaygılarının yüksek olduğunu göstermektedir (Olweus, 1993).

Zorbalık yapan kişi ister sözel, ister duygusal, ister fiziksel yolla olsun, kurbanı sürekli olarak eleştirme, dışlama ve taciz etme gibi davranışlarda bulunmaktadır. Kendilerini güçlü olarak göstererek, diğer çocukları kontrol etme eğiliminde olabilmektedirler. Zorbalık yapan çocuklar genellikle kurban olan kişilerin kendilerini tahrik ettiklerine yönelik bir savunma mekanizması geliştirmektedir (Keskin, 2010).

1.6. Kurbanların Özellikleri

Ayas (2007), kurban olan çocukların kaygılı, çekingen, kendine güvensiz ve ürkek olduklarını belirtmektedir. Aynı zamanda girişken olmadıklarını, düşük özsaygı ve sosyal beceri düzeylerine sahip olduklarını vurgulamaktadır. Yapılan araştırmalara göre bu çocuklar zorbalığa uğradıklarında kendilerini nadiren savunmakta ve aşırı koruyucu anne babalara sahip oldukları düşünülmektedir (akt. Güner, 2009).

Yıldırım (2003), şiddete maruz kalan çocukların genel özelliklerini açıklamıştır. Kurban olan çocuklar genel olarak içe dönük, kaygılı, güvensiz, çekingen, sosyal

becerileri zayıf olan, az arkadaşa sahip, sosyal ortamlarda dışlanan, zorbaca davranışlara karşı kendilerini nadiren savunabilen ve anne babalarına bağımlı kişilerdir.

1.7. Kurban Zorbaların Özellikleri

Pekel Uludağlı ve Uçanok'a (2005) göre kurban-zorba olan çocuklar, diğer çocuklara göre daha fazla duygusal stres içindedirler. Hem akran zorbalığına maruz kalan hem de akran zorbalığı gösteren bu çocuklar genellikle depresyon ve kaygı gibi duygusal problemler yaşamaktadırlar. Aynı zamanda kurban-zorba çocuklar diğer çocuklarla karşılaştırıldıklarında daha düşük bir benlik saygısına sahip oldukları düşünülmektedir.

Kurban-zorba çocuklar genel olarak tutarsız (aşırı koruyucu ya da ihmalkar) bir tutum sergilediklerini betimlemektedir. Yine bu çocuklar genellikle ebeveynlerinin samimiyet ve sıcaklık derecelerinin aynı zamanda da ebeveynlik becerilerinin düşük olduğunu ifade etmektedir. Kurban-zorba olan çocukların ailelerine bakıldığında, çocuklarına güce dayalı teknikleri kullandıkları yönünde bazı bulgular bulunmaktadır. Yapılan araştırmalar incelendiğinde kurban-zorba çocukların, zorba davranışları aile ortamında öğrendiklerini ve bu şemaları dış dünyadaki kişileri güvenilmez olarak görme de kullandıkları görülmüştür (Gökler, 2007).

1.8. Akran Zorbalığına Maruz Kalma

Akran zorbalığına maruz kalan çocuklar için bu durum stres nedeni olmakla birlikte okul başarılarında da sorunlar ortaya çıkmaktadır. Zorbalığa uğrayan çocuklar diğer çocuklarla karşılaştırıldıklarında daha çok rahatsızlık belirtileri gösterdikleri, kendilerine olan güvenlerinin daha düşük olduğu ve sosyal ilişkilerinde bozulmalar olduğu görülmektedir (Çınkır, 2006; akt. Çankaya, 2011). Zorbalık davranışlarına maruz kalmanın olumsuz etkilerinden biri de okul fobisidir (Pişkin, 2002).

Kurbanlar, karşılaştıkları davranışlara etkili bir şekilde karşılık veremezler, mahcupurlar ve sıklıkla zorbalığa maruz kaldığını herhangi bir yetişkine söylemezler veya bu durumu onlara söylemek için uzun süre beklerler (Marano, 1995, akt. Kartal, 2008).

Okullarda akran zorbalığına maruz kalan çocukların kişilikleri üzerinde derin yaralar açmakta ve yaşadıkları şiddetin etkisi uzun yıllar devam etmektedir. Bu etkiler, çocukların gelişim dönemlerine göre farklı sonuçlar doğurmakta ve normal gelişimlerini, öğrenmelerini olumsuz yönde etkilemektedir (Bulut, 2008). Okulda akranları tarafından zorba davranışlara uğrayan çocuk, yaşadıklarını, kendisine neler yapıldığını ailesine kolayca ifade edemeyebilir (Pişkin, 2002). Bu nedenle zorbalığa uğrayan çocukların gösterdikleri belirtilere karşı dikkatli olunmalıdır. Okulda zorbalığa uğrayan çocuklar; evden okula, okuldan eve gidip gelirken korkabilir, okul servisi ile okula gitmek istemeyerek ailesinin kendisini okula götürmesi için ısrar edebilir, okula gitmemek için kendini kötü hissettiğinden bahsedebilir, okul eşyalarını, araç ve gereçlerine hasar görmüş şekilde eve getirebilir, evde aile üyelerine, çevresindeki kişilere karşı hırçın davranışlar sergileyebilir, zorbaya vermek için ailesinden para alabilir, zorba kişiden korktuğu için vücudundaki, yüzündeki yaraları açıklamakta güçlük çekebilir. Bunların yanında okulda zorbalığa uğrayan çocuk içine kapanabilir, kendine olan güvenini kaybedip kaygılı davranışlar sergileyebilir, kekeleyerek konuşabilir, iştahında azalma, uykusunda ağlama gibi davranışlar görülebilir (Çinkır ve Kepenekçi, 2003).

1.9. Akran Zorbalığı ve Cinsiyet

Cinsiyet, akran zorbalığı ile ilgili yapılan çalışmalarda üzerinde durulan en önemli değişkenlerden biridir. Yapılan araştırmalar her iki cinsin de zorbalık vakalarında yer aldığını göstermektedir (Kartal, 2008). Ancak bu konuda yapılan çalışmalar çelişik sonuçlar vermektedir. Bir grup çalışma, erkek çocuklarının, kız çocuklarına oranla daha fazla akran zorbalığına maruz kaldığını göstermektedir (Özen Şirvanlı, 2006). Nansel ve ark. (2001), kız çocuklarının daha çok dedikodu yapma, alay etme ve gruptan dışlama gibi zorbalık türlerini kullandıklarını belirtmektedirler. Kartal ve Bilgin (2007), erkeklerin kızlara oranla daha çok fiziksel saldırganlık, kızların da erkeklere göre daha çok duygusal saldırganlık kullandıklarını öne sürmüştür.

Pişkin (2002), birçok araştırmada kız ve erkek öğrencilerin zorbalığa uğrama biçimlerinin farklı olduğunu dile getirmiştir. Yapılan çalışmalara göre erkek öğrencilerin daha çok dövülme, tekmelenme, itilme gibi fiziksel zorbalığa uğradığını, kız öğrencilerin ise daha çok alay etme, dalga geçme, isim takma söylenti çıkarma gibi sözel içerikli zorbalığa uğradıkları ve sosyal olarak buldukları ortamdan dışlandıkları bulunmuştur. Kızlar da erkekler kadar zorba davranışlar sergileyebilecek yeterlilikte olabilmektedir (Çınkır ve Kepenekçi, 2003).

1.10. Akran Zorbalığının Nedenleri

Akran zorbalığının nedenleri arasında, arkadaşlarına baskı yapan çocukların böyle davranışlar sergileyerek bu şekilde kendilerini arkadaşları arasında üstün görmeleri, kurbanın maruz kaldığı davranışları hak ettiği düşüncesi ve şiddetin bir çözüm yolu olarak tercih edilmesi yer almaktadır (Genç, 2007).

Koç'a (2007) göre okullarda akran zorbalığına, çocukluk ve ergenlik dönemlerinde oldukça sık rastlanmaktadır. Bu dönemlerde görülen zorbalık davranışları zorba ve kurbanların okul yaşantılarını etkilemekle beraber yetişkinliklerinde de kalıcı izler bırakabilmektedir. Tüm dünyada olduğu gibi bizim ülkemizde de zorbalık olayları çok sayıda öğrencinin içinde yer aldığı ciddi bir sorun olarak dile getirilmektedir (akt. Güner, 2009). Ülkemizde yapılan çalışmalar da okullarda görülen şiddet olaylarının önemli bir boyutta olduğunu ortaya koymaktadır (Öğülmüş, 1995; Pişkin, 2003; Karaman-Kepenekçi ve Çınkır, 2003; Durmuş ve Gürkan, 2005; Yavuzer, Gündoğdu ve Dikici, 2009; akt. Yavuzer, 2011). Türkiye Büyük Millet Meclisi Araştırma Komisyonu Raporuna (2007) göre, 2006-2007 eğitim-öğretim yılının son üç ayında, ortaöğretim kurumlarına devam eden öğrencilerin %22'sinin fiziksel, %53'nün sözel şiddete uğradığı, %26,3'ünün duygusal, %15,8'inin de cinsel şiddete maruz kaldığı saptanmış olup öğrencilerin %35'inin fiziksel, %48,7'sinin sözel, %27,6'sının duygusal, %11,7'sinin de cinsel şiddet uyguladığı belirlenmiştir.

Çocukların sergiledikleri zorba davranışlar farklı nedenlerden kaynaklanabildiği için farklı biçimlerde görülebilmektedir. Zorba davranışları üç farklı şekilde ele almaktadır. Bunlar fiziksel zorba davranışlar, sözel zorba davranışlar ve duygusal zorba davranışlardır (Griffin ve Alan, 2004, akt. Çankaya, 2011).

1.10.1 Fiziksel Zorba Davranışlar

Vurmak, tekmelemek, yumruk atmak, tükürmek, itmek, saç çekmek, eşyasını zorla almak, tırmalamak, çelme takmak, korkutmak gibi davranışlar fiziksel zorba davranışlar olarak nitelendirilmektedir.

1.10.2. Sözel Zorba Davranışlar

İsim takmak, alay etmek, onurunu zedelemek, küçük düşürmek, hakaret etmek, dedikodu çıkarmak, tehdit etmek ve küfür etmek gibi davranışlar sözel zorba davranışlar olarak değerlendirilmektedir.

1.10.3. Duygusal Zorba Davranışlar

Konuşmamak, dışlamak, faaliyetlere dahil etmemek, ağır işler vermek, yardım etmemek, yalnız bırakmak duygusal zorba davranışlar arasında yer almaktadır.

Pişkin'e göre (2002) akran zorbalığı, tokat atma, tekmeleme, vurma, itme gibi fiziksel; dalga geçme, alay etme, sataşma, isim takma, küçük düşürücü sözler söyleme gibi sözel şekilde yolla; dedikodu yapma, kişiler hakkında söylenti çıkarma, yayma gibi dolaylı ya da eşyalarını, parasını zorla alma, eşyalarına zarar verme, tehdit etme gibi davranışsal olarak görülmektedir.

Koç (2007) okullarda zorbalığa yol açan nedenleri iki başlık altında açıklamıştır. Birincisi, çocuğun kendisinden kaynaklanan psikolojik ve fizyolojik nedenler; ikincisi çocuğun kendisi dışında ailesinden ve okuldaki çevresinden kaynaklanan nedenlerdir. Okullarda zorbalık davranışının ortaya çıkmasının nedenleri arasında kişisel nedenlerden çok çevresel faktörlerin daha belirleyici bir rol oynadığını dile getirmektedir.

Olweus'a (1978) göre zorbalık ile ilgili yapılan çalışmalarda aşırı saldırgan zorbaların şiddet davranışına ilişkin olumlu tutumları olduğunu ve kişilik bozukluklarına sahip olduklarını dile getirmektedir. Yine Olweus (1994), çocukluk ve ergenlik dönemlerinde zorba davranışlar sergileyen çocukların yirmili yaşlarda suç

davranışlarında dört kata varan oranda artış olduğunu dile getirmektedir. Aynı zamanda yine çocukluk ve ergenlik dönemlerinde zorbalığa maruz kalan çocukların ise ileri düzeyde depresyon ve düşük özgüven sorunu yaşadıklarını ifade etmektedir.

Balkıs, Duru ve Buluş'un (2005) öğrencilerin şiddete yönelik tutumları ile ilgili ortaokul öğrencileri ile yapmış oldukları çalışmada şiddete yönelik olumlu tutum sergileyen öğrencilerin, diğer öğrencilere göre daha fazla şiddet eğiliminde olabileceklerini saptamışlardır. Bu sonuçlar da şiddet davranışına yönelik olumlu tutum sergileyen öğrencilerin zorba ve kurban olma olasılıklarının artmasını destekler niteliktedir. Gökler'e (2007) göre zorba davranışları benimseyen pek çok çocuğun şiddet davranışını sorun çözme ve istediklerini elde etmenin bir yolu olarak görmeleri şiddet ile ilgili olumlu tutumlara sahip olduklarını göstermektedir.

Şiddet davranışına karşı olumlu ya da olumsuz tutum sergileyen çocukların sahip oldukları bu tutumlar, çocuk tarafından her zaman davranışa dökülmese de sahip oldukları davranışların önemli bir yordayıcısıdır. Bu sebeple okul yaşantıları boyunca zorba davranışlar sergileyen bazı çocukların, ileri hayatlarında şiddet davranışlarını da benimseyip, sergiledikleri görülmektedir (Balkıs- Duru ve Buluş, 2005).

Olweus (1994), zorba davranışlara sahip çocuk ve ergenlerin, yirmili yaşlara geldiklerinde suç davranışlarının dört kata varan bir oranda arttığını; zorbaca davranışlara maruz kalan çocuk ve ergenlerin ise yirmili yaşlara geldiklerinde, düşük özgüven ve ileri düzeyde depresyon sorunu yaşadıklarını belirtmektedir.

1.11. Akran Zorbalığı ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Arıman'a (2007) göre, çocukların zorbalık eğilimleri ile okul iklimini algılamaları arasında ilişki vardır. Yapılan çalışmada okulda yaşanan zorbalık ve şiddetin, öğretmen, öğrenci, veli ve idare etkileşiminin önemini göstermektedir. Çocuklar, okulu bir yaşam alanı olarak gördükleri için çocukların okula yükledikleri anlam zorbalık davranışlarının ortaya çıkmasında ve ortadan kalkmasında önemli rol oynayabilmektedir.

Keskin (2010), benlik saygısı ve zorbalık eğilimini incelemiş ve araştırma sonuçlarına göre de benlik saygısı yüksek olan kişilerin zorbalık eğilimlerinin de yüksek olduğunu belirtmiştir. Buna bağlı olarak zorbalığa maruz kalan kişilerin de benlik saygısının düşük olduğu belirtilmektedir. Akran zorbalığının yaşandığı eğitim kurumunun türü de çocukların zorbalık eğilimlerini etkilediği düşünülmekte ve özel okullarda okuyan çocukların, devlet okulunda okuyan çocuklara göre zorba davranışlara daha fazla eğilim gösterdikleri görülmektedir.

Ortaokul öğrencilerinde akran zorbalığını etkileyen ve akran zorbalığına eşlik eden faktörlerin incelendiği bir çalışmada depresyon yaşayan çocukların daha fazla zorba davranışlar sergiledikleri görülmüş ve aynı şekilde depresyon yaşayan ancak babası okula gitmemiş ve akran desteği olmayan çocuklar da daha çok akran zorbalığına maruz kalmaktadır. Babası olmayan ve depresyon yaşayan çocuklar daha çok zorba-kurban durumunda olurken; babası herhangi bir eğitim düzeyinden mezun olan, depresyon yaşamayan ve akran desteği olan çocuklar daha çok zorbalığa katılmayan grupta yer almaktadırlar. Akran zorbalığına karışan çocuklarda depresyon daha sık yaşanmakta, akran zorbalığına karışmayan çocuklarda ise depresyon yaşama durumunun anlamlı düzeyde az olduğu belirtilmektedir (Tıprıdamaz Sipahi, 2008).

Kapçı (2004) akran zorbalığı ile ilgili yaptığı bir çalışmada, çocukların %40 oranında bedensel, sözel, cinsel ve duygusal zorbalığa uğradıklarını ve zorbalığın demografik etkenlerden çok psikolojik değişkenlerle bağlantılı olduğunu belirtmektedir. Sarıtaş (2006) araştırmasında, ilköğretime devam eden öğrencilerde görülen zorbalık davranışlarının, ailesel değişkenlerle yakından ilişkili olduğunu ortaya koymuştur.

Koç (2006) yaptığı çalışmada, zorbalık türü olayların çocukların cinsiyetlerine göre okulun hangi alanlarında ve ne sıklıkla meydana geldiğini saptamıştır. Yapılan çalışmada zorbalık davranışının okul içi alanlarda daha fazla meydana geldiği belirtilmektedir. Zorbalığın yaşandığı alanlar, cinsiyet ve sıklığı incelendiğinde hem okul içinde hem de okul dışında erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha sık zorbalıkla karşılaştıkları görülmüştür.

Bilgiç (2007), zorbalık olaylarını, ilköğretim öğrencileri ile yapmış olduğu bir çalışmada incelemiştir. Yapılan çalışmada zorbalık olaylarının yaygınlığının ve zorbalık olaylarına karışan öğrencilerin oranının yüksek olduğunu, zorbalığa maruz

kalma açısından bakıldığında erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla zorbalık davranışlarına daha fazla maruz kaldığını ve kızlara oranla daha fazla zorba davranışlarda bulduklarını belirtilmektedir. Aynı zamanda zorba ya da kurbanların, zorbalık türü olaylara karışmamış akranlarına oranla daha düşük akademik başarıya sahip oldukları görülmüştür.

Çetinkaya ve arkadaşlarının (2009) ilköğretim öğrencileri ile yaptığı çalışmada zorbalığa maruz kalma oranı %43 olarak belirtilmiştir. Yapılan araştırmada özellikle düşük sosyoekonomik düzeye sahip okullarda zorbalık davranışlarına maruz kalan öğrencilerde depresyon düzeyinin arttığı ve benlik saygısı düzeylerinin de azaldığı gösterilmiştir. Ayrıca öğrencilerin yaşı, sınıfı, kardeş sayısı, sosyoekonomik durumu, babanın mesleği ve babanın öğrenim durumu ile zorbalık düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur (akt. Atalay, 2010).

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evreni ve örnekleme, araştırmada kullanılan veri toplama araçları, verilerin istatistiksel analizine yer verilmiştir.

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma prospektif ve kesitsel olarak tasarlanmıştır.

2.2. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Araştırmanın evreni İstanbul ilinde 13-14 yaşındaki ortaokul 7. ve 8. Sınıfa devam eden çocuklar olup, örnekleme rastgele yöntemle seçilmiş, 1 Eylül 2016 ile 31 Mart 2017 tarihleri arasında ortaokula devam eden ebeveynleri boşanmış 50 katılımcı ile ortaokula devam eden ebeveynleri birlikte olan 60 katılımcı olmak üzere rastgele yöntemle seçilmiş toplam 110 bireyden oluşmaktadır. Araştırmaya gönüllü olarak katılım sağlayan bireylere yapılan çalışmanın amacı ve içeriği sözel olarak iletilmiştir.

2.3. Veri Toplama Araçları

Bu kısımda, araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu, Ana-Baba Tutumları Ölçeği ve Ergen Akran Zorbalığı Ölçeği hakkında açıklamalar yer almaktadır.

2.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formunda (bireylerin yaşı, cinsiyeti, anne baba birliktelik durumu, kiminle yaşadığı, anne veya baba da kronik hastalık olup olmama durumu gibi) sorular yer almaktadır (EK-1).

Hazırlanmış olan Kişisel Bilgi Formu ile anne babası boşanmış olan çocuklar ve anne babası birlikte olan çocukların algıladıkları anne baba tutumlarının akran zorbalığı davranışı ile ilişkisi olabileceği düşünüldüğünden bilgi toplamak amaçlanmıştır.

2.3.2. Ana Baba Tutumları Ölçeği

1972 yılında Yıldız Kuzgun tarafından geliştirilen ana baba tutumları ölçeği toplamda 40 maddeden ve üç alt ölçekten (demokratik tutum, koruyucu tutum ve otoriter tutum) oluşmaktadır (EK-2). Ölçek orijinalinde beşli likert tipinde hazırlanmış olup bu araştırmada daha güvenilir sonuçlar almak amacı ile altılı likert tipi olarak hazırlanan yanıt şıklarından (hiçbir zaman, nadiren, bazen, genellikle, çoğu zaman, her zaman) bir tanesi işaretlenir. Ölçek puanlaması yapılırken alt ölçekler ayrı ayrı hesaplanmaktadır.

2.3.3. Ergen Akran Zorbalığı Ölçeği

Yrd. Doç. Dr. Metin Pişkin ve Arş. Gör. Tuncay Ayaz tarafından “Ergen Akran Zorbalığı Ölçeği”, akran zorbalığı durumlarında zorbalık gruplarında yer alan öğrencileri ve akran zorbalığı türlerini belirlemek amacıyla 2005 yılında geliştirilmiştir (EK-3).

“Ergen Akran Zorbalığı Ölçeği” değerlendirilirken bir davranışın zorbalık olarak nitelendirilebilmesi için söz konusu davranışın sürekli sergileniyor olması gerekmektedir. Bu sebeple ölçekte yer alan bir veya birkaç soruya “hemen hemen her gün” veya “haftada en az bir defa” seçeneklerinden bir tanesi katılımcı tarafından “bana yapıldı” olarak belirtildiyse bu katılımcının kurban, “ben yaptım” olarak işaretleyen katılımcının ise zorba olduğu düşünülür. Ölçekte yer alan aynı veya farklı maddeler için seçeneklerden biri “bana yapıldı” ve “ben yaptım” olarak belirtildiği durumda bu katılımcının zorba-kurban olduğu düşünülürken, bütün ifadeler için bu maddelerden farklı olarak (ayda bir defa, dönem boyunca bir defa, hiçbir zaman) işaretlenmişse katılımcının nötr olduğu düşünülür.

2.4. Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri 1 Eylül 2016 ile 31 Mart 2017 tarihleri arasında toplanmıştır. Araştırmanın ilk aşamasında katılımcılara bireylerin kişisel bilgilerini içeren Kişisel Bilgi Formu (KBF), ikinci aşamasında Ana Baba Tutumları Ölçeği (ABTÖ), üçüncü aşamada ise Ergen Akran Zorbalığı Ölçeği (EAZÖ) verilmiştir.

Araştırmada rneklemi oluşturan katılımcılardan alınan veriler yüz yüze görüşme yolu ile toplanmış olup her bir görüşme ortalama 60 dakika srmştir. Araştırmacı tarafından katılımcılarla yapılan görüşmeler gönüllülük esasına dayalı olarak gerçekleştirilmiştir.

2.5. Verilerin İstatistiksel Analizi

Araştırmada elde edilen veriler SPSS 22.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Verileri değerlendirilirken tanımlayıcı istatistiksel metotları (sayı, yüzde, ortalama, standart sapma) kullanılmıştır.

Araştırmanın rneklemi parametrik testler için gerekli koşulları sağlamadığı için, istatistik değerlendirmelerde nonparametrik testler kullanılmıştır. Bunun için Niceliksel verilerin karşılaştırılmasında iki grup arasındaki farkı Mann-Whitney U testi kullanılmıştır. Bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiye Spearman Korelasyon Analizi ile bakılmıştır.

Elde edilen bulgular %95 güven aralığında %5 anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Bu bölümde çocukların akran zorbalığı, akran kurbanlığı ve ebeveyn tutumları ölçeklerinden toplanan veriler ile araştırmacının hazırladığı genel bilgi formundan elde edilen veriler yer almaktadır.

3.1 Çocukların Demografik Değişkenlerinin Betimleyici İstatistikleri

Araştırmaya katılan çocukların “Kişisel Bilgi Formu”na vermiş oldukları yanıtlar doğrultusunda demografik değişkenlerini incelemek için betimleyici istatistiksel analiz yöntemi uygulanmıştır. Araştırmaya katılan çocukların demografik değişkenlere göre dağılımları Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Çocukların Sosyodemografik Değişkenlere İlişkin Dağılımı (n=110)

Bireysel Özellikler	Ebeveynlerin Medeni Durumları GRUPLAR				Frekans ve yüzdelerik değerler	
	Ebeveyn birlikte/ n=60		Ebeveyn boşanmış / n=50		f	%
	Sayı	%	Sayı	%		
Cinsiyet						
Kız	23	38.3	25	50.0	48	43.6
Erkek	37	61.7	25	50.0	62	56.4
Yaş						
13 yaşında	12	20.0	19	38.0	31	28.2
14 yaşında	48	80.0	31	62.0	79	71.8
Kimle yaşadığı						
Anne ve babasıyla	60	100.0	-	-	60	54.5
Anne ile	-	-	45	90.0	45	40.9
Baba ile	-	-	2	4.0	2	1.8
Anne ve eşiyile	-	-	3	6.0	3	2.7
Kardeş durumu						
Var	35	58.3	19	38.0	54	49.1
Yok	25	41.7	31	62.0	56	50.9
Doğum sırası						
Birinci çocuk	40	66.7	37	74.0	77	70.0
İkinci çocuk	14	23.3	12	24.0	26	23.6
Üçüncü çocuk ve üzeri	6	10.0	1	2.0	7	6.4

Bireysel Özellikler	Ebeveynlerin Medeni Durumları GRUPLAR				Frekans ve yüzdelik değerler	
	Ebeveyn birlikte/ n=60		Ebeveyn boşanmış / n=50			
	Sayı	%	Sayı	%	f	%
Ailelerin gelir düzeyi						
Orta	49	81.7	39	78.0	88	80.0
Yüksek	11	18.3	11	22.0	22	20.0
Annelerin eğitim düzeyi						
Lise mezunu ve altı	28	46.7	15	30.0	43	39.1
Üniversite mezunu	32	53.3	35	70.0	67	60.9
Babaların eğitim düzeyi						
Lise mezunu ve altı	28	46.7	17	34.0	45	40.9
Üniversite mezunu	32	53.3	33	66.0	65	59.1
Annelerde kronik hastalığı						
Var	4	6.7	7	14.0	11	10.0
Yok	56	93.3	43	86.0	99	90.0
Babalarda kronik hastalığı						
Var	3	5.0	-	-	3	2.7
Yok	57	95.0	50	50	107	97.3

Tablo 1’de görüldüğü gibi; araştırma dahilinde kişisel bilgi formunu ve anket sorularını yanıtlayan çocukların %54.5’inin (n=60) annesi babası birlikte olduğu ve %45.5’inin (n=40) annesi babası boşanmış olduğu görülmüştür.

Annesi babası birlikte olan çocukların %61.7’si (n=37) erkek olduğu, %48.0’i (n=80.0) 14 yaşında olduğu, %58.3’ünün (n=35) kardeşi olduğu, %66.7’si (n=40) birinci çocuk olduğu, %81.7’sinin (n=49) ailesinin geliri orta düzeyde olduğu, %53.3’ünün (n=32) annesi üniversite mezunu olduğu, %53.3’ünün (n=32) babası üniversite mezunu olduğu, %93.3’ünün (n=56) annelerinde kronik bir hastalık olmadığı ve %95.0’inin (n=57) babalarında kronik bir hastalık olmadığı görülmüştür.

Annesi babası boşanmış olan çocukların %50.0’si (n=25) kız olduğu, %62.0’si (n=31) 14 yaşında olduğu, %90.0’nı (n=45) annesiyle birlikte yaşamakta olduğu, %62.0’sinin (n=31) kardeşi olmadığı, %74.0’ü (n=37) birinci çocuk olduğu, %78.0’inin (n=39) ailesinin geliri orta düzeyde olduğu, %70.0’i (n=35) üniversite mezunu olduğu, %66.0’sının (n=33) babası üniversite mezunu olduğu ve %86.0’sının (n=43) annelerinde kronik bir hastalık olmadığı görülmüştür.

3.2 Çocukların Akran Zorbalığı ve Akran Kurbanlığı Düzeylerinin Kişisel ve Demografik Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Çocukların akran zorbalığı ve akran kurbanlığı düzeylerinin sırası ile cinsiyet, yaş, kardeş durumu gibi kişisel ve demografik bazı özelliklere göre farklılık gösterip göstermediği test edilmiştir.

3.2.1 Çocukların Akran Zorbalığı ve Akran Kurbanlığı Envanterlerinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanların Çocukların Ebeveynlerinin Birliktelik Değişkenine Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Çocukların akran zorbalığı ve akran kurbanlığı envanterlerinin alt ölçeklerinden aldıkları puanların ebeveynlerin birliktelik durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığı Mann Whitney U Testi ile araştırılmıştır ve sonuçları Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Çocukların Ebeveynlerinin Birlikte Durumlarına Göre Grupların Akran Zorbalığı ve Akran Kurbanlığı Envanterlerinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanları Açısından Mann Whitney U Testi İle Karşılaştırılması

AKRAN ZORBALIĞI ENVANTERİ	Ölçek	Grup	N	S.O	S.T	U	Z	P
	Fiziksel zorba	Birlikte	60	53.57	3214.00	1384.00	-0.698	0.495
		Boşanmış	50	57.82	2891.00			
		Toplam	110					
	Ölçek	Grup	N	S.O	S.T	U	Z	P
	Sözel zorba	Birlikte	60	54.59	3275.50	1445.50	-0.328	0.743
		Boşanmış	50	56.59	2829.50			
		Toplam	110					
	İzolasyon zorba	Birlikte	60	51.88	3112.50	1282.50	-1.364	0.173
		Boşanmış	50	59.85	2992.50			
Toplam		110						
Söylenti yapma zorba	Birlikte	60	57.03	3421.50	1408.50	-0.619	0.536	
	Boşanmış	50	53.67	2683.50				
	Toplam	110						
Eşyalara zarar verme zorba	Birlikte	60	54.35	3261.00	1431.00	-0.438	0.661	
	Boşanmış	50	56.88	2844.00				
	Toplam	110						
Ölçek	Grup	N	S.O	S.T	U	Z	P	
Fiziksel kurban	Birlikte	60	57.62	3457.00	1373.00	-0.763	0.445	
	Boşanmış	50	52.96	2648.00				
	Toplam	110						
Sözel kurban	Birlikte	60	55.38	3323.00	1493.00	-0.042	0.966	
	Boşanmış	50	55.64	2782.00				
	Toplam	110						
İzolasyon kurban	Birlikte	60	51.32	3079.00	1249.00	-1.547	0.122	
	Boşanmış	50	60.52	3026.00				
	Toplam	110						

	Toplam	110						
Ölçek	Grup	N	S.O	S.T	U	Z	P	
Söylenti yapma kurban	Birlikte	60	54.43	3265.50	1435.50	-0.395	0.693	
	Boşanmış	50	56.79	2839.50				
	Toplam	110						
Ölçek	Grup	N	S.O	S.T	U	Z	P	
Eşyalara zarar verme kurban	Birlikte	60	53.95	3237.00	1407.00	-0.568	0.570	
	Boşanmış	50	57.36	2868.00				
	Toplam	110						

Tablo 2’de görüldüğü gibi; çocukların ebeveynlerinin birliktelik durumlarına göre gruplar arasında fiziksel zorba, sözel zorba, izolasyon zorba, söylenti yapma zorba, eşyalara zarar verme zorba, fiziksel kurban, sözel kurban, izolasyon kurban, söylenti yapma kurban ve eşyalara zarar verme kurban ölçeklerinin puanları açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır [Sırasıyla; U=1384.00, U=1445.50, U=1282.50, U=1408.50, U=1431.00, U=1373.00, U=1493.00, U=129.00, U=1435.50 ve U=1407.00 ; p>0.05].

3.2.2 Ebeveynleri Birlikte Olan Çocukların Akran Zorbalığı ve Akran Kurbanlığı Envanterlerinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanların Çocukların Kardeş Değişkenine Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Ebeveynleri birlikte olan çocukların akran zorbalığı ve akran kurbanlığı envanterlerinin alt ölçeklerinden aldıkları puanların kardeş durumuna göre farklılaşp farklılaşmadığı Mann Whitney U Testi ile araştırılmıştır ve sonuçları Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. Ebeveynleri Birlikte Olan Çocukların Kardeşlerinin Olup Olmamasına Göre Grupların Akran Zorbalığı ve Akran Kurbanlığı Envanterlerinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanları Açısından Mann Whitney U Testi İle Karşılaştırılması

AKRAN ZORBALIĞI ENVANTERİ	Ölçek	Grup	N	S.O	S.T	U	Z	P
	Fiziksel zorba	Var	35	28.49	997.00	367.00	-1.061	0.289
		Yok	25	33.32	833.00			
		Toplam	60					
	Ölçek	Grup	N	S.O	S.T	U	Z	P
	Sözel zorba	Var	35	28.57	1000.00	370.00	-1.016	0.310
		Yok	25	33.20	830.00			
		Toplam	60					
	Ölçek	Grup	N	S.O	S.T	U	Z	P
	İzolasyon zorba	Var	35	29.77	1042.00	412.00	-0.410	0.682
Yok		25	31.52	788.00				
Toplam		60						
Ölçek	Grup	N	S.O	S.T	U	Z	P	
Söylenti yapma zorba	Var	35	29.87	1045.50	415.50	-0.366	0.714	
	Yok	25	31.38	784.50				
	Toplam	60						
Ölçek	Grup	N	S.O	S.T	U	Z	P	
Eşyalara zarar verme zorba	Var	35	30.73	1075.50	429.50	-0.128	0.898	
	Yok	25	30.18	754.50				
	Toplam	60						
AKRAN KURBANLIĞI	Ölçek	Grup	N	S.O	S.T	U	Z	P
	Fiziksel kurban	Var	35	31.04	1086.50	418.50	-0.285	0.775
		Yok	25	29.74	743.50			
		Toplam	60					
	Ölçek	Grup	N	S.O	S.T	U	Z	P
Sözel kurban	Var	35	31.13	1089.50	415.50	-0.331	0.741	
	Yok	25	29.62	740.50				
	Toplam	60						

Ölçek	Grup	N	S.O	S.T	U	Z	P
İzolasyon kurban	Var	35	28.71	1005.00	375.00	-0.984	0.325
	Yok	25	33.00	825.00			
	Toplam	60					
Ölçek	Grup	N	S.O	S.T	U	Z	P
Söylenti yapma kurban	Var	35	28.84	1009.50	379.50	-0.894	0.372
	Yok	25	32.82	820.50			
	Toplam	60					
Ölçek	Grup	N	S.O	S.T	U	Z	P
Eşyalara zarar verme kurban	Var	35	30.80	1078.00	427.00	-0.160	0.873
	Yok	25	30.08	752.00			
	Toplam	60					

Tablo. 3'te görüldüğü gibi; ebeveynleri birlikte olan çocukların kardeşlerinin olup olmamasına göre gruplar arasında fiziksel zorba, sözel zorba, izolasyon zorba, söylenti yapma zorba, eşyalara zarar verme zorba, fiziksel kurban, sözel kurban, izolasyon kurban, söylenti yapma kurban ve eşyalara zarar verme kurban ölçeklerinin puanları açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır [Sırasıyla; U=367.00, U=370.00, U=412.00, U=415.50, U=429.50, U=418.50, U=415.50, U=375.00, U=379.50 ve U=427.00 ; p>0.05].

3.2.3 Ebeveynleri Boşanmış Olan Çocukların Akran Zorbalığı ve Akran Kurbanlığı Envanterlerinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanların Çocukların Kardeş Değişkenine Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Ebeveynleri boşanmış olan çocukların akran zorbalığı ve akran kurbanlığı envanterlerinin alt ölçeklerinden aldıkları puanların kardeş durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığı Mann Whitney U Testi ile araştırılmıştır ve sonuçları Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Ebeveynleri Boşanmış Olan Çocukların Kardeşlerinin Olup Olmamasına Göre Grupların Akran Zorbalığı ve Akran Kurbanlığı Envanterlerinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanları Açısından Mann Whitney U Testi İle Karşılaştırılması

AKRAN ZORBALIĞI ENVANTERİ	Ölçek	Grup	N	S.O	S.T	U	Z	P
	Fiziksel zorba	Var	19	32.76	622.50	156.50	-2.763	0.006**
		Yok	31	21.05	652.50			
		Toplam	50					
	Ölçek	Grup	N	S.O	S.T	U	Z	P
	Sözel zorba	Var	19	31.16	592.00	187.00	-2.157	0.031*
		Yok	31	22.03	683.00			
		Toplam	50					
	Ölçek	Grup	N	S.O	S.T	U	Z	P
	İzolasyon zorba	Var	19	30.26	575.00	204.00	-1.854	0.064
Yok		31	22.58	700.00				
Toplam		50						
Ölçek	Grup	N	S.O	S.T	U	Z	P	
Söylenti yapma zorba	Var	19	28.53	542.00	237.00	-1.321	0.186	
	Yok	31	23.65	733.00				
	Toplam	50						
Ölçek	Grup	N	S.O	S.T	U	Z	P	
Eşyalara zarar verme zorba	Var	19	28.68	545.00	234.00	-1.271	0.204	
	Yok	31	23.55	730.00				
	Toplam	50						
AKRAN KURBANLIĞI	Ölçek	Grup	N	S.O	S.T	U	Z	P
	Fiziksel kurban	Var	19	30.18	573.50	205.50	1.781	0.075
		Yok	31	22.63	701.50			
		Toplam	50					
Sözel kurban	Var	19	27.87	529.50	249.50	-0.091	0.368	
	Yok	31	24.05	745.50				
	Toplam	50						
Ölçek	Grup	N	S.O	S.T	U	Z	P	

İzolasyon kurban	Var	19	24.55	466.50	276.50	-0.365	0.715
	Yok	31	26.08	808.50			
	Toplam	50					
Ölçek	Grup	N	S.O	S.T	U	Z	P
Söylenti yapma kurban	Var	19	27.87	529.50	249.50	-0.913	0.361
	Yok	31	24.05	745.50			
	Toplam	50					
Ölçek	Grup	N	S.O	S.T	U	Z	P
Eşyalara zarar verme kurban	Var	19	29.21	555.00	224.00	-1.432	0.152
	Yok	31	23.23	720.00			
	Toplam	50					

**p<0.01; *p<0.05

Tablo 4'te görüldüğü gibi; ebeveynleri boşanmış olan çocukların kardeşlerinin olup olmamasına göre gruplar arasında izolasyon zorba, söylenti yapma zorba, eşyalara zarar verme zorba, fiziksel kurban, sözel kurban, izolasyon kurban, söylenti yapma kurban ve eşyalara zarar verme kurban ölçeklerinin puanları açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır [Sırasıyla; U=204.00, U=237.00, U=234.00, U=205.50, U=249.50, U=276.50, U=249.50 ve U=224.00 ; p>0.05].

Ebeveynleri boşanmış olan çocukların kardeşlerinin olup olmamasına göre gruplar arasında fiziksel zorba ve sözel zorba ölçeklerinin puanları açısından istatistiksel olarak kardeşi olan çocukların aleyhine anlamlı fark bulunmaktadır [Sırasıyla; U=156.50, p=0.006 ve U=187.00, p=0.031 ; p<0.05]. Kardeşi olan çocukların fiziksel zorba ve sözel zorba ölçeklerinden aldıkları puanları kardeşi olmayan çocukların fiziksel zorba ve sözel zorba ölçeklerinden aldıkları puanlara oranla daha yüksek olduğu saptanmıştır.

3.3 Çocukların Ebeveynlerinden Algıladıkları Tutum Düzeylerinin Kişisel ve Demografik Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Çocukların ebeveynlerinden algıladıkları tutum düzeylerinin sırası ile cinsiyet, yaş, kardeş durumu gibi kişisel ve demografik bazı özelliklere göre farklılık gösterip göstermediği test edilmiştir.

3.3.1 Çocukların Ebeveynlerinden Algıladıkları Tutum Envanterlerinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanların Çocukların Ebeveynlerinin Birliktelik Değişkenine Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Çocukların ebeveynlerinden algıladıkları tutum envanterlerinin alt ölçeklerinden aldıkları puanların ebeveynlerin birliktelik durumlarına göre farklılaşp farklılaşmadığı Mann Whitney U Testi ile araştırılmıştır ve sonuçları Tablo 5’de verilmiştir.

Tablo 5. Çocukların Ebeveynlerinin Birliktelik Durumlarına Göre Grupların Ebeveynden Algılanan Tutum Envanterlerinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanları Açısından Mann Whitney U Testi İle Karşılaştırılması

Ölçek	Grup	N	S.O	S.T	U	Z	P
Demokratik tutum ölçeği	Birlikte	60	56.75	3405.00	1425.00	-0.451	0.652
	Boşanmış	50	54.00	2700.00			
	Toplam	110					
Ölçek	Grup	N	S.O	S.T	U	Z	P
Otoriter tutum ölçeği	Birlikte	60	59.05	3543.00	1287.00	-1.281	0.200
	Boşanmış	50	51.24	2562.00			
	Toplam	110					
Ölçek	Grup	N	S.O	S.T	U	Z	P
Koruyucu tutum ölçeği	Birlikte	60	60.75	3645.00	1185.00	-1.893	0.058
	Boşanmış	50	49.20	2460.00			
	Toplam	110					

Tablo 5’de görüldüğü gibi; çocukların ebeveynlerinin birlikte olma durumlarına göre gruplar arasında demokratik tutum, otoriter tutumu ve koruyucu tutum ölçeklerinin puanları açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır [Sırasıyla; U=1425.00, U=1287.00 ve U=1185.00 ; p>0.05].

3.3.2 Ebeveynleri Birlikte Olan Çocukların Ebeveynlerinden Algıladıkları Tutum Envanterlerinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanların Çocukların Cinsiyet Değişkenine Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Ebeveynleri birlikte olan çocukların ebeveynlerinden algıladıkları tutum envanterlerinin alt ölçeklerinden aldıkları puanların çocukların cinsiyetlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı Mann Whitney U Testi ile araştırılmıştır ve sonuçları Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6. Ebeveynleri Birlikte Olan Çocukların Cinsiyetlerine Göre Grupların Ebeveynden Algılanan Tutum Envanterlerinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanları Açısından Mann Whitney U Testi İle Karşılaştırılması

Ölçek	Grup	N	S.O	S.T	U	Z	P
Demokratik tutum ölçeği	Kız	23	25.67	590.50	314.50	-1.690	0.091
	Erkek	37	33.50	1239.50			
	Toplam	60					
Ölçek	Grup	N	S.O	S.T	U	Z	P
Otoriter tutum ölçeği	Kız	23	26.63	612.50	336.50	-1.357	0.175
	Erkek	37	32.91	1217.50			
	Toplam	60					
Ölçek	Grup	N	S.O	S.T	U	Z	P
Koruyucu tutum ölçeği	Kız	23	31.33	720.50	406.50	-0.289	0.772
	Erkek	37	29.99	1109.50			
	Toplam	60					

Tablo 6’da görüldüğü gibi; ebeveynleri birlikte olan çocukların cinsiyetlerine göre gruplar arasında demokratik tutum, otoriter tutumu ve koruyucu tutum ölçeklerinin puanları açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır [Sırasıyla; U=314.50, U=336.50 ve U=406.50 ; p>0.05].

3.3.3 Ebeveynleri Boşanmış Olan Çocukların Ebeveynlerinden Algıladıkları Tutum Envanterlerinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanların Çocukların Cinsiyet Değişkenine Göre İncelenmesine İlişkin Bulgular

Ebeveynleri boşanmış olan çocukların ebeveynlerinden algıladıkları tutum envanterlerinin alt ölçeklerinden aldıkları puanların çocukların cinsiyetlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı Mann Whitney U Testi ile araştırılmıştır ve sonuçları Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Ebeveynleri Boşanmış Olan Çocukların Cinsiyetlerine Göre Grupların Ebeveynden Algılanan Tutum Envanterlerinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanları Açısından Mann Whitney U Testi İle Karşılaştırılması

Ölçek	Grup	N	S.O	S.T	U	Z	P
Demokratik tutum ölçeği	Kız	25	26.78	669.50	280.50	-0.623	0.533
	Erkek	25	24.22	605.50			
	Toplam	50					
Ölçek	Grup	N	S.O	S.T	U	Z	P
Otoriter tutum ölçeği	Kız	25	25.04	626.00	301.00	-0.224	0.823
	Erkek	25	25.96	649.00			
	Toplam	50					
Ölçek	Grup	N	S.O	S.T	U	Z	P
Koruyucu tutum ölçeği	Kız	25	25.26	631.50	306.50	-0.117	0.907
	Erkek	25	25.74	643.50			
	Toplam	50					

Tablo 7’de görüldüğü gibi; ebeveynleri boşanmış olan çocukların cinsiyetlerine göre gruplar arasında demokratik tutum, otoriter tutumu ve koruyucu tutum ölçeklerinin puanları açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır [Sırasıyla; U=280.50, U=301.00 ve U=306.50 ; p>0.05].

3.4. Çocukların Akran Zorbalığı, Akran Kurbanlığı ve Ebeveynlerden Algılanan Anne Baba Tutumları Ölçeklerinden Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesine İlişkin Bulgular

Çocukların akran zorbalığı, akran kurbanlığı ve ebeveynlerden algılanan anne baba tutumları ölçeklerinden aldıkları puanlar arasında ilişki olup olmadığı Spearman Korelasyon Analizi ile test edilmiş ve sonuçları Tablo 8 ve Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 8. Ebeveynleri Birlikte Olan Çocukların Akran Zorbalığı ve Akran Kurbanlığı Envanterlerinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlar İle Ebeveynlerinden Algılanan Anne Baba Tutumları Envanterinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanları Arasındaki İlişki Spearman Korelasyon Analizi İle İlişkinin İncelenmesi

Ölçekler			Demokratik tutum ölçeği	Otoriter tutum ölçeği	Koruyucu tutum ölçeği
AKRAN ZORBALIĞI ENVANTERİ	Fiziksel zorba	r	-0.010	0.005	-0.009
		p	0.939	0.973	0.944
	Sözel zorba	r	0.085	0.086	-0.131
		p	0.518	0.514	0.317
	İzolasyon zorba	r	0.087	0.046	-0.135
		p	0.507	0.726	0.305
Söylenti yapma zorba	r	0.026	-0.141	-0.109	
	p	0.845	0.283	0.406	
Eşyalara zarar verme zorba	r	-0.042	0.032	-0.152	
	p	0.748	0.811	0.247	
AKRAN KURBANLIĞI ENVANTERİ	Fiziksel kurban	r	0.078	0.085	0.070
		p	0.552	0.517	0.597
	Sözel kurban	r	0.097	0.155	-0.046
		p	0.460	0.237	0.728
	İzolasyon kurban	r	0.131	0.077	0.200
		p	0.318	0.561	0.126
Söylenti yapma kurban	r	0.162	0.081	0.279	
	p	0.216	0.538	0.031*	
Eşyalara zarar verme kurban	r	0.225	0.200	0.046	
	p	0.083	0.125	0.725	

*p<0.05

Tablo 8’de görüldüğü gibi; ebeveynleri birlikte olan çocukların söylenti yapma kurban ölçeğinden aldıkları puanlar ile çocukların ebeveynlerinden algıladıkları koruyucu tutum ölçeğinden aldıkları puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla Spearman Korelasyon-Testi yapılmış ve pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür ($p<0.05$). Çocukların ebeveynlerinden algıladıkları koruyucu tutum ölçeğinden aldıkları puanlar arttıkça çocukların söylenti yapma kurban ölçeğinden aldıkları puanlar da artmakta olduğu görülmüştür [$r=0.279$, $p=0.031$; $p<0.05$].

Tablo 9. Ebeveynleri Boşanmış Olan Çocukların Akran Zorbalığı ve Akran Kurbanlığı Envanterlerinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlar İle Ebeveynlerinden Algılanan Anne Baba Tutumları Envanterinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanları Arasındaki İlişki Spearman Korelasyon Analizi İle İlişkinin İncelenmesi

Ölçekler			Demokratik tutum ölçeği	Otoriter tutum ölçeği	Koruyucu tutum ölçeği
AKRAN ZORBALIKI ENVANTERİ	Fiziksel zorba	r	0.076	-0.091	0.021
		p	0.601	0.530	0.885
	Sözel zorba	r	0.035	0.206	-0.170
		p	0.808	0.151	0.238
	İzolasyon zorba	r	0.302	0.226	-0.013
		p	0.033*	0.115	0.928
AKRAN KURBANLIĞI ENVANTERİ	Söylenti yapma zorba	r	0.256	0.209	0.202
		p	0.073	0.145	0.159
	Eşyalara zarar verme zorba	r	-0.060	0.070	-0.088
		p	0.680	0.630	0.541
	Fiziksel kurban	r	0.093	-0.106	-0.023
		p	0.521	0.464	0.875
AKRAN KURBANLIĞI ENVANTERİ	Sözel kurban	r	0.012	-0.078	-0.147
		p	0.933	0.592	0.308
	İzolasyon kurban	r	0.131	-0.146	-0.032
		p	0.365	0.312	0.824
	Söylenti yapma kurban	r	0.163	0.009	0.041
		p	0.257	0.948	0.775
AKRAN KURBANLIĞI ENVANTERİ	Eşyalara zarar verme kurban	r	0.142	0.127	-0.168
		p	0.326	0.378	0.243

* $p<0.05$

Tablo 9’da görüldüğü gibi; ebeveynleri boşanmış olan çocukların izolasyon zorba ölçeğinden aldıkları puanlar ile çocukların ebeveynlerinden algıladıkları demokratik tutum ölçeğinden aldıkları puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla Sperman Korelasyon-Testi yapılmış ve pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür ($p<0.05$). Çocukların ebeveynlerinden algıladıkları demokratik tutum ölçeğinden aldıkları puanlar arttıkça çocukların izolasyon kurban ölçeğinden aldıkları puanların da artmakta olduğu görülmüştür [$r=0.302$, $p=0.033$; $p<0.05$].

ARAŞTIRMANIN SONUÇLARI

- ✓ Ebeveynleri boşanmış kardeşi olan çocukların fiziksel zorba ve sözel zorba ölçeklerinden aldıkları puanların ebeveynleri boşanmış kardeşi olmayan çocukların fiziksel zorba ve sözel zorba ölçeklerinden aldıkları puanlara oranla daha yüksek olduğu saptanmıştır.
- ✓ Ebeveynleri birlikte olan çocukların ebeveynlerinden algıladıkları koruyucu tutum ölçeğinden aldıkları puanlar arttıkça çocukların söylenti yapma kurban ölçeğinden aldıkları puanların da artmakta olduğu görülmüştür.
- ✓ Ebeveynleri boşanmış olan çocukların ebeveynlerinden algıladıkları demokratik tutum ölçeğinden aldıkları puanlar arttıkça çocukların izolasyon kurban ölçeğinden aldıkları puanların da artmakta olduğu görülmüştür.
- ✓ Ebeveynlerinin birliktelik durumlarına göre gruplar arasında fiziksel zorba, sözel zorba, izolasyon zorba, söylenti yapma zorba, eşyalara zarar verme zorba, fiziksel kurban, sözel kurban, izolasyon kurban, söylenti yapma kurban ve eşyalara zarar verme kurban ölçeklerinden aldıkları puanlara göre bir fark saptanmamıştır.
- ✓ Ebeveynleri boşanmış olan çocukların kardeşlerinin olup olmasına göre gruplar arasında izolasyon zorba, söylenti yapma zorba, eşyalara zarar verme zorba, fiziksel kurban, sözel kurban, izolasyon kurban, söylenti yapma kurban ve eşyalara zarar verme kurban ölçeklerinden aldıkları puanlara göre bir fark görülmemiştir.
- ✓ Ebeveynlerinin birlikte olma durumlarına göre gruplar arasında demokratik tutum, otoriter tutumu ve koruyucu tutum ölçeklerinden aldıkları puanlarda bir fark saptanmamıştır.
- ✓ Ebeveynleri birlikte olan çocukların cinsiyetlerine göre gruplar arasında demokratik tutum, otoriter tutumu ve koruyucu tutum ölçeklerindeki puanlar açısından bir fark bulunmamıştır.

- ✓ Ebeveynleri boşanmış olan çocukların cinsiyetlerine göre gruplar arasında demokratik tutum, otoriter tutumu ve koruyucu tutum ölçeklerinin puanlarına bakıldığında anlamlı bir fark görülmemiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TARTIŞMA, YORUM VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde anne babası boşanmış 13-14 yaş çocuklarda algılanan anne baba tutumlarının akran zorbalığı ile ilişkisinden elde edilen bulgulara göre yazılan tartışma, yorum ve öneriler yer almaktadır.

4.1. Tartışma ve Yorum

Yapılan araştırmada, anne babası boşanmış ve anne babası boşanmamış 13-14 yaşındaki çocukların anne baba tutumlarına ilişkin algılarının akran zorbalığı davranışı ile ilişkileri araştırılmıştır. Araştırma ebeveynleri boşanmış olan 13-14 yaşında ortaokula devam eden 50 katılımcı ve ebeveynleri birlikte olan 13-14 yaşında ortaokula devam eden 60 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir.

Bu çalışmada anne babası boşanmış olan çocuklarda anne babası boşanmamış çocuklara kıyasla olumsuz akran davranışlarının daha sık gözlemlendiği, ancak çocukların ebeveynlerinin birliktelik durumuna göre gruplar arasında fiziksel zorba, sözel zorba, izolasyon zorba, söylenti yapma zorba, eşyalara zarar verme zorba, fiziksel kurban, sözel kurban, izolasyon kurban, söylenti yapma kurban ve eşyalara zarar verme kurban ölçeklerinin puanları incelendiğinde anlamlı düzeyde bir farka rastlanmamıştır. Kartal'ın (2008) çalışmasına göre zorbalık türleri ve sıklıkları açısından çocukların büyük çoğunluğunun en fazla sözel zorbalığa uğradığı vurgulanmıştır. Ergün'ün (2015) çalışması bu çalışma ile örtüşmekle birlikte anne babası boşanmış çocukların akran zorbalığı davranışı gösterme ya da akran zorbalığına maruz kalma açısından anlamlı bir ilişki bulunamadığı belirtilmiştir.

Yapılan bu çalışmada elde edilen sonuçlara göre ebeveynleri birlikte olan ve olmayan çocukların cinsiyetlerine göre gruplar arasında demokratik tutum, otoriter tutum ve koruyucu tutum puanları değerlendirildiğinde anlamlı bir fark saptanmamıştır. Özen'in (2006) çalışmasında ise elde edilen sonuçlara göre algılanan çocuk yetiştirme stilleri açısından bakıldığında hem kız hem de erkek çocukların zorbalığa maruz kalmalarında, algıladıkları anne baba tutumlarının anlamlı etkisi olduğu gözlenmiştir. Söz konusu etki anne baba tutumu alt boyutları açısından incelendiğinde, kızların zorbalığa maruz kalmaları ile babalarından algıladıkları kabul/ilgi negatif yönde etki

gösterirken; algıladıkları sıkı denetim/kontrol pozitif yönde etki göstermektedir. Özen'in çalışmasına ek olarak Toksöz (2010), cinsiyet ve anne baba tutumu arasındaki ilişkiyi incelemiş ve kız çocukların anne babalarından algıladıkları kontrol ve denetleme tutumlarının erkek öğrencilere oranla daha fazla olduğunu saptamıştır.

Bu çalışmada ebeveynleri boşanmış ve kardeşi olan çocuklarla yapılan araştırma göz önüne alındığında çocukların fiziksel zorba ve sözel zorba davranışları ile ebeveynleri boşanmış ve kardeşi olmayan çocukların davranışları arasında anlamlı bir fark saptanmıştır. Ebeveynleri boşanmış ve kardeşi olan çocukların fiziksel zorba ve sözel zorba davranışlarını, ebeveynleri boşanmış ve kardeşi olmayan çocuklara göre daha fazla sergiledikleri bulunmuştur. Keskin'in (2010) çalışmasında ise ebeveynlerin birliktelik durumundaki farklılık gözetilmeksizin, bir kardeşe sahip olma durumunda yapılan araştırma sonucuna göre olumsuz yansıtma, duygusal paylaşım eksikliği, rahatsız olmama, güç kullanma davranışlarında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Yapılan diğer araştırmalarda çocukların kardeşe sahip olma durumlarını gözetmeksizin zorbalık türlerinin sıklığına bakıldığında, Bulgurcu (2011) araştırmasında sözel kurbanlığın diğer kurbanlık türlerine oranla daha fazla görüldüğünü ve fiziksel kurbanlığın daha az olduğunu belirtmiştir. Kapıcı'nın (2004) ülkemizde yapmış olduğu bir çalışmada 4. ve 5. sınıfa devam eden çocuklarda fiziksel zorbalığın en yaygın davranış olduğunu belirtmiştir.

Şahin'in (2015) çalışmasında çocukların ebeveynlerinden algıladıkları koruyucu tutum, anne babaların birliktelik durumlarına göre değerlendirildiğinde anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Yapılan bu çalışmada elde edilen sonuçlara göre anne babası birlikte olan çocukların ebeveynlerinden algıladıkları koruyucu tutum arttıkça, çocuklarda görülen söylenti yapma kurban davranışlarında da artış olduğu görülmüştür. Öngider'in (2006) yapmış olduğu çalışmada evli ailelerde anne baba kabulü arasındaki farkın, boşanmış ailelerdeki anne baba kabulüne kıyasla daha az olduğu bulunmuş olup, boşanmış ailelerdeki çocukların babalarını, annelerine oranla çok daha az kabul edici olarak algıladıkları saptanmıştır. Öngider'in yapmış olduğu bu çalışmada boşanmayla birlikte çocukların babalarından algıladıkları denetleyici rol azalırken, annelerinden algıladıkları denetleyici rolde artış olduğu görülmektedir.

4.2. Öneriler

Ebeveynlerin birliktelik durumlarına göre çocuklarına karşı sergiledikleri tutumların çocukların akran zorbalığı davranışı üzerinde olumsuz etkilerinin olabileceği dikkate alınarak yapılan araştırmanın bulgularına göre aşağıdaki önerilere yer verilmiştir.

Çocukların akran zorbalığı davranışlarını azaltmaya yönelik etkin bir şekilde okullarda bireysel ve grup çalışmalarının yapılmasının faydalı olabileceği önerilmektedir.

Akran zorbalığı davranışlarının en çok okul ortamlarında görüldüğü göz önüne alınarak, okul rehberlik servislerinin ve okul yöneticilerinin zorbalığın daha çok yapıldığı alanlarda gerekli önlemleri almaları önerilmektedir.

Ebeveyn tutumlarının, çocukların davranışları üzerindeki olumlu-olumsuz etkilerini azaltmak ve ortadan kaldırmak amacıyla okul rehberlik servisleri tarafından ailelere anne baba tutumları ile ilgili gerekli bilgilendirmeleri yaparak eğitimler vermesi önerilmektedir.

Bu araştırma daha çok ilde örneklem sayısı yükseltilerek desenlenebilir.

KAYNAKÇA

- Arıman, F. (2007). İlköğretim 7. ve 8. Sınıf öğrencilerinin zorbalık eğilimleri ile okul iklimi algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeditepe Üniversitesi.
- Atalay, A. (2010). Akran Zorbalığı Gösterme ve Akran Zorbalığına Maruz Kalmamanın Cinsiyet, Yaş, Sosyoekonomik Düzey, Anne-Baba Tutumları, Arkadaş İlişkileri ve Benlik Saygısı İle İlişkisi. Yüksek Lisans Tezi. Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Atik, G. (2006). The role of locus of control, self-esteem, parenting style, loneliness, and academic achievement in predicting bullying among middle school students. Unpublished master's thesis, Middle East Technical University, The Graduate School of Social Science, Ankara, Turkey.
- Ayas, T. (2008). Zorbalığı Önlemede Tüm Okul Yaklaşımına Dayalı Bir Programın Etkililiği. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı, Ankara.
- Bacanlı, H. (2005). Gelişim ve Öğrenme. Ankara: Nobel Yayınları
- Balkıs, M., Duru, E., Buluş M. (2005). “Şiddete Yönelik Tutumların Özyeterlik, Medya, Şiddete Yönelik İnanç, Arkadaş Grubu ve Okula Bağlılık Duygusu İle İlişkisi.” XV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi. Muğla.
- Batsche G. M. ve Knoff H. M. (1994), Bullies and their victims: Understanding a pervasive problem in the schools. School Psychology Review
- Baumrind, D. (1966). Effects of Authoritative Parental Control on Child Behavior. Child Development
- Bilgiç, E. (2007). İlköğretim I. Kademedeki Görülen Zorba Davranışların Sınıf Değişkenleri ve Atmosferi Algılamalarına Göre İncelenmesi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

- Bolattekin, A. (2014). Anne Babanın Bağlanma Stilleri, Anne Baba Tutumları ve Çocuklarındaki Davranış Problemleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Arel Üniversitesi, İstanbul.
- Budak, S. (2000). Psikoloji Sözlüğü. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Bulgurcu, S. (2011). İstanbul İlinde Bir İlköğretim Okulunda 6-8. Sınıflarda Akran Zorbalığı Sıklığının Araştırılması. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi.
- Bulut, S. (2008). Okullarda Görülen Öğrenciden Öğrenciye Yönelik Şiddet Olaylarının Bazı Değişkenler Açısından Arşiv Araştırması Yöntemiyle İncelenmesi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi
- Çınar, S. 2016. İlköğretim 3. Ve 4. Sınıf Öğrencilerinin Anne Baba Tutumlarına İlişkin Algılarının Problem Çözme Becerisi ve Saldırganlık Düzeyleri Üzerindeki Etkisi. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Çınkır, S. 2006. Okullarda zorbalık: Türleri, etkileri ve önleme stratejileri. I. Şiddet ve Okul Sempozyumu, MEB ve Unicef İşbirliği, İstanbul.
- Çınkır, Ş. Ve Kepenekçi, Y. (2003). Öğrenciler Arası Zorbalık. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi sayı:34. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi.
- Dabakoğlu, N.F. (2004). Okul Öncesi Eğitime Devam Eden Ve Etmeyen İlköğretim Üçüncü Sınıf Öğrencilerinin Öz Kavramlarının Ve Anne-Baba Tutumlarının İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Çocuk Gelişimi Ve Ev Yönetimi Eğitimi ABD.
- Demircioğlu, H. (2012). Altı Yaşında Çocuğu Olan Annelere Uygulanan Aile Eğitimi Programının Aile İşlevlerine ve Anne Baba Tutumları ile Çocuğun Gelişimi Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi. Gazi Üniversitesi, Ankara
- Dinçer, B. (2008). Alt ve Üst Sosyo-Ekonomik Düzeyde Lise İkinci Sınıfa Devam Eden Ergenlerin Anne Baba Tutumlarını Algılamaları ile Arkadaşlık İlişkilerinin İncelenmesi. Ankara Üniversitesi, Ankara
- Durmuş, E. ve Gürkan, U. (2005). Lise Öğrencilerinin Şiddet ve Saldırganlık Eğilimleri. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi

- Erginbay, Ş. (2014). Ortaokul 5. ve 8. Sınıflarda Algılanan Anne Baba Tutumları ve Ailelerin Çocuk Yetiştirme Stillerinin Akademik Başarıya Etkisi. Fatih Üniversitesi, İstanbul.
- Ergün, N. (2015). Erken Ergenlerde Okul, Aile ve Demografik Değişkenlere Göre Akran Zorbalığının İncelenmesi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara
- Fielder, R. O. (2006). The perceived parent-child relationship and the effect on the child's pattern of negative peer interactions. Unpublished doctoral dissertation, Capella University, USA.
- Freedman, J. L. Sears, D. O. & Carlsmith, J. M. (1989). Sosyal Psikoloji (Çev. A. Dönmez). İstanbul: Ara Yayıncılık
- Furlong, M. J. ve ark. (2004). Bullying and abuse on school campuses. University of California, Santa Barbara, California, USA. (İNTERNET)
- Genç, G. 2007. Genel liselerde akran zorbalığı ve yönetimi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gökler, R. (2007). İlköğretim Öğrencilerinde Akran Zorbalığının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı, Ankara.
- Gökler, R. (2009). Okullarda Akran Zorbalığı. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi Cilt:6 Sayı:2
- Güner, F. (2009). İlköğretim 7. Sınıf Öğrencilerinden Akran Zorbalığı Zorba ve Kurbanlarının Okul Başarı Düzeyleri ve Sosyometrik Statülerinin Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gürsoy, F. (2002). Annesi Çalışan Ve Çalışmayan Çocukların Saldırganlık Eğilimlerinin İncelenmesi: Çocuk Gelişimi Ve Eğitimi Dergisi
- Güvenir, T. (2004). Okulda akran istismarı. Ankara: Kök yayıncılık.

- Hanımoğlu, E.(2010). Seviye belirleme sınavına girecek olan ikinci kademe öğrencilerinde sınav kaygısı, mükemmeliyetçilik ve anne baba tutumu arasındaki ilişkinin incelenmesi. Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Hortaçsu, N. (2003). İnsan ilişkileri. Ankara: İmge Kitapevi.
- Kapçı, E.G. (2004). İlköğretim öğrencilerinin zorbalığa maruz kalma türünün ve sıklığının depresyon, kaygı, benlik saygısıyla ilişkisi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi
- Karaman-Kepenekçi, Y. ve Çınkır, Ş. (2003). Öğrenciler arası zorbalık. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi
- Kartal ve Bilgin, 2007. İlköğretim Öğrencilerine Yönelik Bir Zorbalık Karşıtı Program Uygulaması: Okulu Zorbalıktan Arındırma Programı. Eğitimde Kuram ve Uygulama
- Kartal, H. (2008). İlköğretim Okullarında Zorbalık Yapanlar ve Zorbalığa Uğrayanlar, Uludağ Üniversitesi
- Keskin T. (2010). İlköğretim okullarındaki öğrencilerin akran zorbalığının benlik saygısıyla ilişkisi. Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adli Psikoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Kızılçelik ve Erjem, (1996). Açıklamalı Sosyoloji Sözlüğü. Saray Kitabevleri.
- Kocayörük E. (2010). Ergen Gelişiminde Aile İşlevleri ve Baba Katılımı. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi
- Koç, Z. (2006). Lise Öğrencilerinin Zorbalık Düzeylerinin Yordanması. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Marano, H. E., (1995). Big. Bad. Bully-includes related article on dealing with bullies-cover story. Psychology Today. Erişim tarihi 5 ocak 2017, <https://www.psychologytoday.com/articles/199509/big-bad-bully>
- Musağaoğlu, C. ve Güre, A. (2005). Ergenlerde Davranışsal Özerklik ile Algılanan Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişkiler. Türk Psikoloji Dergisi.

- Mutallimova, S. (2014). Lise Öğrencilerinde Depresyon Düzeyi ve Anne Baba Tutumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Arel Üniversitesi, İstanbul.
- Nansel, T.R., Overpeck, M., Pilla, R.S., Ruan, W.J., Simons-Morton, B. and Scheidt, P., (2001). Bullying behaviors among US youth: Prevalence and association with psychosocial adjustment. Journal of the American Medical Association.
- Olweus, D. (1978). Aggression İn The Schools. Bullies and Whipping Boys. Washington, D. C. Hemisphere Pres.
- Olweus, D. (1993). Bullying at school. Oxford: Blackwell Publishing Ltd.
- Olweus, D. (1994). Bullying at school: Long-term out comes fort he victims and an effective school-based intervention program. In L. R. Huesmann, (Ed.), Agressive behavior: Current perspectives. Plenum Press: NewYork
- Öğülmüş, S. (1995). Okullarda şiddet ve saldırganlık. Yayınlanmamış Araştırma Raporu, Ankara Üniversitesi, E.B.F.
- Öngider, N. (2006) Evli ve boşanmış ailelerde algılanan ebeveyn kabul veya reddinin çocuğun psikolojik uyumu üzerindeki etkileri (Doktora tezi). İzmir, Ege Üniversitesi.
- Öngider, N. (2011). Anksiyete düzeyleri açısından boşanmış ve evli anneler ile çocuklarının incelenmesi. Nöropsikiyatri Arşivi
- Öngider, N. (2016). Boşanma mı Yoksa Çocuk İçin Evliliği Sürdürmek mi? Çocuğun Psikolojik Uyumu Açısından Önemli Bir Soru. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar
- Özen Şirvanlı, D. (2006). Ergenlerde Akran Zorbalığına Maruz Kalmanın Yaş, Çocuk Yetiştirme Stilleri ve Benlik İmgesi İle İlişkisi. Türk Psikoloji Dergisi.
- Öztürk, M. (2002), Çocukta Ruhsal Sorunlar, Uçurtma Yayınları
- Pekel Uludağlı, N. ve Uçanok, Z. (2005). Akran Zorbalığı Gruplarında Yalnızlık ve Akademik Başarı ile Sosyometrik Statüye Göre Zorba/Kurban Davranış Türleri. Türk Psikoloji Dergisi.
- Pişkin, M. (2002). Okul Zorbalığı: Tanımı, Türleri, İlişkili Olduğu Faktörler ve Alınabilecek Önlemler

- Pişkin, M. (2003). Okullarımızda Yaygın Bir Sorun: Akran Zorbalığı. VII.Ulusal PDR Kongresi, Bildiri Özetleri, Ankara: Cantekin Matbaası
- Rican, P., Klicperova, M., & Koucka, T. (1993). Families of bullies and their victims: A children's view. *Studia Psychologica*
- Sarıtaş, M. (2006). İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinde Gözlenen Zorba Davranışların Aile Sorunlarına Göre İncelenmesi. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Sezer, Ö. (2010). Ergenlerin Kendilik Algılarının Anne Baba Tutumları ve Bazı Faktörlerle İlişkisi. Yüzüncüyıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi
- şahin, E. (2015). Ergenlik Dönemindeki Bireylerde Saldırganlık Davranışı ve Algılanan Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişkiye Benlik Saygısı Düzeylerinin Etkisi. Beykent Üniversitesi, İstanbul
- şendil, G. (1999). Çocukların Anne Babanın Evlilik Çatışmasını Algılayışı. Doktora Tezi: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- şentürk, Ü. (2006). Parçalanmış Aile Çocuk İlişkisinin Sebep Olduğu Sosyal Problemler. Yayınlanmamış doktora tezi, İnönü Üniversitesi, Malatya.
- TBMM Araştırma Komisyonu Raporu (2007). Türkiye Büyük Millet Meclisi çocuklarda ve gençlerde artan şiddet eğilimi ile okullarda meydana gelen olayların araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla kurulan meclis araştırması komisyonu raporu. Ankara: Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- Tıpırdamaz Sipahi, H. (2008). İzmir ili Bornova ilçesinde ilköğretim 6. ve 7. sınıf öğrencilerinde akran zorbalığı, etkileyen ve eşlik eden faktörler. Yayınlanmamış doktora tezi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Toksöz, E. (2010). İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Zorbalık Eğilimleri ve Aile Tutumu Arasındaki İlişki. Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- Totan, T. ve Yöndem, Z. (2007). Ergenlerde Zorbalığın Anne, Baba ve Akran İlişkileri Açısından İncelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi*

- Yaprak, B. (2007). İlköğretim Öğrencilerinin Algıladıkları Anne-Baba Tutumunun Diskriminant Analiziyle Belirlenmesi ve Benlik Saygısı ile Olan İlişkinin Değerlendirilmesi Üzerine Bir Uygulama". Yüksek Lisans Tezi. Osmangazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Yavuzer, H. (1986), Ana-Baba ve Çocuk, Remzi Kitabevi
- Yavuzer, H. (1992), Çocuk Psikolojisi, Remzi Kitabevi
- Yavuzer, H. (1998). Çocuk Psikolojisi, İstanbul: Remzi Kitabevi
- Yavuzer, Y., Gündoğdu, R. ve Dikici, A. (2009). Teachers' perceptions about school violence in one Turkish city. Journal of School Violence
- Yavuzer, Y. (2011). Okullarda Saldırganlık /Şiddet: Okul ve Öğretmenle İlgili Risk Faktörleri Ve Önleme Stratejileri. Milli Eğitim, Sayı:192.
- Yeşilyaprak, B. (2003). Çalışan Anne ve Çocuk. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- YILDIRIM, KOÇ, Pınar, (2003), Çıkmaz Sokak: Okulda Şiddet ve Zorbalık, Ankara & İstanbul, Nobel Yayınları
- Yıldız, E. ve Erci, B. (2011). „Anne Baba Tutumları ile Adölesan Saldırganlığı Arasındaki ilişkinin incelenmesi“. Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi 2011
- Yılmaz, A. (2001). Çocukların Algıladıkları Anne Baba Arasındaki Uyum , Anne Baba Tutumu ve Benlik Algısı Arasındaki İlişkiler. Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi.
- Yılmaz, Y. (2007). Anne-Baba Tutumları İle İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Okul Başarısı Ve Özerkliklerinin Gelişimi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Çocuk Gelişimi Ve Eğitimi Programı. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Yurttaş A. (2010). İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Zorbalık Eğilimleri İle Algıladıkları Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Yönetimi Ve Denetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

EKLER

Ek-1. Kişisel Bilgi Formu

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

1.Yaşınız.....

2.Cinsiyetiniz

() Kadın () Erkek

3.Anne babanızın birliktelik durumu

a. Birlikteler

b. Boşandılar

c. Annem, babam dışında biriyle evli

d. Babam, annem dışında biriyle evli

e. Annem ve babam boşandılar, şuanda ikisi de bir başkasıyla evli değil

4.Kiminle yaşamaktasınız?

a. Annem ve babam ile

b. Annem ile

c. Babam ile

d. Annem ve eşi ile

e. Babam ve eşi ile

5.Kardeşiniz var mı?

() Evet () Hayır

6. Kardeşleriniz arasında kaçınıcı çocuksunuz?

() 1. () 2. () 3. () 4.

7.Ailenizin sosyoekonomik düzeyi nedir?

() Düşük () Orta () Yüksek

8. Annenizin eğitim durumu nedir?

() İlkokul () Ortaokul () Lise () Üniversite

9.Babanızın eğitim durumu nedir?

() İlkokul () Ortaokul () Lise () Üniversite

10.Annenizin kronik bir hastalığı var mı?

() Evet () Hayır

11.Babanızın kronik bir hastalığı var mı?

() Evet () Hayır

Ek-2. Ana-Baba Tutumları Ölçeği

ANA – BABA TUTUMLARI ÖLÇEĞİ

Açıklama:	Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Genellikle	Çoğu zaman uygun	Her zaman
Aşağıdaki sorulara en uygun bulduğunuz cevabı işaretleyiniz. Hiçbir maddeyi boş bırakmayınız.						
1. Bana her zaman güven duygusu vermiş ve beni sevdiğini hissettirmiştir.	1	2	3	4	5	6
2. Çok yönlü biri olarak büyümem için beni olanakları ölçüsünde desteklemiştir.	1	2	3	4	5	6
3. Her yaptığım işin olumlu yanlarını değil kusurlarını görmüş ve beni eleştirmiştir.	1	2	3	4	5	6
4. İlişkimiz, problemlerimi onlara açamayacağım kadar resmidir.	1	2	3	4	5	6
5. Arkadaşlarımı eve çağırma izin verir, onlara iyi davranırlardı.	1	2	3	4	5	6
6. Çevremizdeki çocuklarla beni karşılaştırırlar ve onların benden daha iyi olduklarını söylerlerdi.	1	2	3	4	5	6

7. Her zaman basıma kötü bir Şey geleceğim gibi davranırlardı.	1	2	3	4	5	6
8. Bana hükmetmeye çalışırlardı.	1	2	3	4	5	6
9. Her konuda benim fikrimi de almaya özen göstermişlerdir.	1	2	3	4	5	6
10. Problemlerimi onlarla rahatlıkla konuşabilirim.	1	2	3	4	5	6
11. Evde bir konu tartışılırken görüşlerimi söylemem için beni teşvik ederlerdi.	1	2	3	4	5	6
12. Bugün bile alışverişe çıktığım zaman, beni alışverişte kandıracağım endişesiyle kendileri de gelmektedir.	1	2	3	4	5	6
13. Benden her zaman gücümün üstünde başarı beklemişlerdir.	1	2	3	4	5	6
14. Fiziksel ve duygusal olarak kendilerine yakın olmak istediğim zamanlar soğuk ve itici davranırlardı.	1	2	3	4	5	6
15. Yapmamam gereken Şeylerin nedenini bana açıklarlar.	1	2	3	4	5	6
16. Sevmediğim yemekleri bana zorla yedirirlerdi.	1	2	3	4	5	6
17. Sınavlarda hep üstün başarı göstermemi istemişlerdir.	1	2	3	4	5	6
18. Benim gibi bir evlatları olduğu için mutsuz olduklarını düşünüyorum.	1	2	3	4	5	6
19. Küçüklüğümden itibaren ders çalışma ve okuma alışkanlığı kazanmam konusunda bana yardımcı olmuşlardır.	1	2	3	4	5	6
20. Birlikte olduğumuz zamanlar ilişkimiz çok arkadaşçadır.	1	2	3	4	5	6

21. Her gittiği yere beni de götürür, evde yalnız kalmamı istemezdi.	1	2	3	4	5	6
22. Beni kendi emellerine ulaşmak için bir araç olarak gördüler.	1	2	3	4	5	6
23. Cinsiyet konusunda karşılaştığım problemleri kendisine anlattığımda, çok ilgisiz davranırdı.	1	2	3	4	5	6
24. Onlarla yakınlaşmak istediğimde bana sıcak bir şekilde karşılık vermişlerdir.	1	2	3	4	5	6
25. Küçüklüğümde bana yeterince vakit ayırır, parka, sinemaya vs. götürmeyi ihmal etmezlerdi.	1	2	3	4	5	6
26. Bana önemli ve değerli bir insan olduğum inancını vermişlerdir.	1	2	3	4	5	6
27. Paramı nelere harcadığımı ayrıntılı bir biçimde kontrol eder.	1	2	3	4	5	6
28. Her zaman her işte kusursuz olmam gerektiği inancındadırlar.	1	2	3	4	5	6
29. Cinsellikle ilgili konularda kendileriyle konuşmamı istemezlerdi.	1	2	3	4	5	6
30. Benimle genellikle sert tonda ve emrederek konuşur.	1	2	3	4	5	6
31. Kendi istediği mesleği seçmem konusunda beni zorlamışlardır.	1	2	3	4	5	6
32. Aile ile ilgili kararlar alınırken benim fikrimi de sormuşlardır.	1	2	3	4	5	6
33. Benim iyiliğimi istediğini ama benim için benim ne olduğunu ancak kendisinin bileceğini söyler.	1	2	3	4	5	6

34. Beni yapabileceğimden daha fazlasını yapmaya zorlarlar.	1	2	3	4	5	6
35. Beni olduğum gibi kabul etmişlerdir.	1	2	3	4	5	6
36. Başkalarına benden daha çok önem verir, daha nazik davranırlar.	1	2	3	4	5	6
37. İyi bir iş yaptığımda beni övmekten çok, daha iyisini yapmam gerektiğini söylerler.	1	2	3	4	5	6
38. Her zaman nerede olduğumu ve ne yaptığımı merak ederler.	1	2	3	4	5	6
39. Günlük olaylarla ilgili anlattıklarımı ilgi ile dinler ve bana açıklayıcı cevaplar verirlerdi.	1	2	3	4	5	6
40. Okulda başarılı olmam konusunda beni zorlarlar, kırık not aldığımda cezalandırırlardı.	1	2	3	4	5	6

Ek-3. Ergen Akran Zorbalığı Ölçeği

ERGEN AKRAN ZORBALIĞI ÖLÇEĞİ

Sevgili Öğrenciler,

Aşağıda öğrenciler arasında zaman zaman gözlenen bir takım söz ve eylemler yer almaktadır. Bazı öğrenciler bu söz ve eylemleri bazen tek başlarına bazen de arkadaşlarıyla birlikte yaparak kendilerinden daha güçsüz öğrencileri rahatsız ederler. Bizden istenen bu söz ve eylemlere; a) ne sıklıkla uğradığınızı ve b) ne sıklıkla yaptığınızı ilgili maddenin karşısına işaretlemenizdir.

Adınızı ve soyadınızı yazınız ve sorulara lütfen dürüst cevap veriniz. Vereceğiniz cevaplar sadece araştırmacı tarafından okunacak, hiç kimseye gösterilmeyecek ve isminiz hiçbir yerde kullanılmayacak, bundan emin olunuz. Hepinize şimdiden teşekkürler.

Ad, soyadınız :
Cinsiyetiniz :

Yaşınız:

		BANA YAPILDI					BEN YAPTIM				
		Hemen hemen hergün	Hafif a en az 1 defa	Ayda 1 defa	Dönem boyunca 1 defa	Hiçbir zaman	Hemen hemen hergün	Hafif a en az 1 defa	Ayda 1 defa	Dönem boyunca 1 defa	Hiçbir zaman
1	El-kol sakası yaparak rahatsız etme										
2	Rahatsız etmek amacıyla sürekli olarak gıdıklama										
3	Baş ve kulak çekme										
4	Oturmak üzereyken altına rahatsız edici bir cisim koyma										
6	Kuyrukta zorla sırasını alma, önüne geçme										
8	Oyun oynarken sahayı ya da bir mekanı güç kullanarak terk etmeye zorlama										
7	Cimdik etme, ısırma										
8	Kalem, topu iğne vb. sivri cisimler ile saldıma										
8	İtme, dövmeye, kolunu bükme, çelme takma, yere düşürme										
10	Zarar vermek ya da rahatsız etmek amacıyla üzerine bazı cisimler atma, fırlatma										
11	Kesikli olarak omuz atma, dirsek vurma, çarpma										
12	Böpe, çubuk, cetvel vb. cisimler ile vurma										
13	Tekme-tokat etme, yumruk atma, yüze, kafaya, enseye vurma										
14	Bıçak, mışta, tomavide, maket bıçağı vb. kesici aletlerle saldıma veya korkutma										
16	Tabanca gibi ateşli ve patlayıcı maddelerle saldıma ya da korkutma										
18	Baş ve ten rengi, dış yapısı, dış görünüşü, gıysileri, beden yapısı ya da bedensel özelliğiyle alay etme										
17	Aksanı, şivesi ya da konuşma tarzıyla alay etme										
18	Adı ya da soyadıyla dalga geçme, hose gitmeyen, küçük düşürücü isimler (lakap) takma										
19	Anne, baba ya da ailesinin bazı özellikleriyle alay etme										
20	Köfür etme										
21	Çeşitli nedenlerle şaka										
22	Tehdit etme										
23	Hakaret etme										
24	Alay etme										

		BANA YAPILDI									
		Hemen hemen hergün	Haftada en az 1 defa	Ayda 1 defa	Dönem boyunca 1 defa	Hiçbir zaman		Hemen hemen hergün	Haftada en az 1 defa	Ayda 1 defa	Dönem boyunca 1 defa
25	Oyuna ve çeşitli etkinliklere almama										
26	Grup dışına iterek yalnızlığa terk etme										
27	Görmezden gelme, yok sayma										
28	Dışlamak amacıyla konuşmama, sorularına cevap vermeme										
29	Diğer öğrencilerin de konuşmasını ve arkadaşlık yapmasını engelleme										
30	Arkadaşlarını kendisine karşı kıskırtarak aralarının bozulmasına çalışma										
31	Aleyhinde söylentiler çıkarma ve yayma										
32	Yapmadığı şeylerle ilgili iftira ve asılsız söylentiler ile suçlanma ve zor duruma düşürülme										
33	Hakkında çeşitli yerlere çirkin yazılar yazma										
34	Yapmadığı şeylerle ilgili öğretmene şikayet etme										
35	Sırlarını başkalarına anlatarak zor duruma düşürme										
36	Para ya da okul harçlığını zorla alma										
37	Eşyalarını ya da yiyeceklerini zorla alma										
38	Kantinden zorla bir şeyler ısmarlatma										
39	Para ya da eşyalarını çalma										
40	Kalem, kitap, defter vb eşyalarını kasıtlı olarak yırtma, kırma, atma, yakma										
41	Defter ya da kitaplarını karalama ya da üzerlerine kötü şeyler yazma										
42	Kasıtlı olarak elbiselerini yırtma, yırtmaya çalışma, kirletme										
43	Baskıyla telefonuna kontör yükletme										
44	Odunç alınan para ya da eşyayı geri vermeme										
45	Çanta ya da diğer eşyalarını izinsiz karıştırma										

ÖZGEÇMİŞ

1989 yılında Ankara’da doğdum. İlkokul, ortaokul ve lise eğitimimi sırasıyla Çankaya İlköğretim Okulu ve Ayrancı Lisesinde tamamladım. Lisans eğitimimi 2012 yılında Ufuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü’nde tamamladım. Marmara Üniversitesi’nde formasyon eğitimimi aldım.

Lisans eğitimim sürecinde Madalyon Psikiyatri Merkezi, Gazi Hastanesi, SHEÇEK Atatürk Kız Yetiştirme Yurdu, Amatem Alkol ve Madde Bağımlıları Merkezi’nde staj yaptım. Lisans eğitimi bitirdikten sonra Nöropsikolojik Test Eğitimi, Bilişsel Davranışçı Terapi, Çocuk Değerlendirme Eğitimi, Wechsler Çocuklar İçin Zeka Ölçeği (WISC-R), Özgül Öğrenme Güçlüğü Eğitimi, Louissa Duss Psikanalitik Öykü Testi, Benton Görsel Bellek Testi eğitimlerini tamamladım.

Lisans eğitimimi 2012 yılında tamamladıktan sonra Canberk Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi’nde çalıştım. Ardından Beykent Üniversitesi’nde ki yüksek lisans eğitimim için geldiğim İstanbul’da, İstanbul Büyükşehir Belediyesi İSMEK’te kurum psikoloğu olarak çalıştım. Daha sonra Yeni Levent Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi’nde kurum psikoloğu ve müdür yardımcısı olarak görev yaptım. 2016 yılında çalışmaya başladığım Doğa Koleji’nde halen görevime devam etmekteyim.

Mesleğim ile ilgili eğitim ve çalışmalarına devam etmekteyim.

Eylül ÜNALDI